

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בתלמוד בבלי

**מסכת
תענית
למסקנא**

**בעזר החונן לאדם דעת
אברהם אלימלך ב"ר מנחם נחום בריזל**

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגמרא בתלמוד בבלי

ב"ה

דברים אחדים על ספרי 'למסקנא'

כסלו תשפ"ד

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. ברוב רחמי השי"ת, הנני מגיש בזה ללומדי ועוסקי הש"ס את ספרי 'למסקנא'. אשר בו הועלה על הכתב בלשון קצר וצח, בסגנון ערוך ומסודר, סיכום נפלא מעיקרי הדינים העולים מסוגיות הגמרא 'למסקנא', על פי דרכו של רש"י ז"ל. ובזה יוכל הלומד לחדד בזכרונו את עיקרי הדברים העולים מן הסוגיא 'למסקנא', עם טעמיהם בקצרה, כדי שיוכלו לחזור עליהם ולשננס, למען יעמדו בלבם ובמוחו של הלומד לימים רבים.

עיקר מטרת הסיכומים, הוא להעלות את הדינים והשיטות העולים מן הסוגיא, ולא סיכום הסוגיא עצמה, כגון השקלא וטריא, הקושיות והתירושים, הראיות והלימודים, וכל הדומה. למעט במקומות מועטים, כאשר אינו מבורר דיו מדברי הגמרא ורש"י העולה לדינא, כגון שנאמרו תירושים שונים ליישב דברי ברייתא או המשנה, או מאמרו של אמורא פלוני, ואינו מבורר בסוגיא מה יהא לדינא, או שיתכן ששני המהלכים הם לדינא, ולכן במקומות אלו ודומיהם כתבנו בקצרה את המהלכים השונים שיש בסוגיא. וכמו כן יסודות כלליות שנזכרו בסוגיא, או דברי אגדות ודרשות בכתובים, וכדומה, שאינם נוגעים לדינא ממש, כתבנו את עיקרי הדברים המבוארים במסקנת הגמרא, והכל על פי דרכו של רש"י ז"ל.

אין זכויות שמורות על הקונטרס, ניתן להפיצו כעזרתו ובמתכונתו הנוכחי בכל האמצעים לכל החפץ ללמוד בו, כדי להגדיל תורה ולהאדירה

ניתן לקבל חינם את ספרי למסקנא על מסכתות שונות בש"ס
במהדורה דיגיטלית, וכן לשלוח הערות והארות במייל:

052-7691265 או במלפון של המחבר 7691265@gmail.com

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ברכת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ברוך מאיר יעקב שוחט

סטאלין קארלין

רח' האתרונג 89, נבעת זאב ת"ז

ה'ה
יומ ה' אספר קחנא את הרפתי אשר תואת זק י"ז ט"א
תשפ"ה

כבוד ישיבת מר"ל מר"ה אהרן איזאק הי"ד שליט"א

קורת רוח פסיקות און כישר אתה אן האה הפתאים
והפתאים ספר איזא פאסקנא סאלית הי"ד, ועד עתה
הלאה פאסקנא על ה"ק וה"א ועוד ועוד נטויה על יתה אפנתות
שלם, יהי השלם צאק להכבד המולדא אורי בחפצק שמו
חבר שאיס.

והרפתק תעלה להכבד המולדא אהרן איזאק הי"ד ותמונה
רוח נמת אכ"ה יהיו אטמה להכבד.

כ"ח השם והפקודת כ"ק און אפוא"ה שליט"א
אעזן שוא"ה

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

פרק מאימתי למסקנא

דף ב'

א. מזכירים גבורות גשמים בתחיית המתים. ונחלקו תנאים מאימתי מזכירים: (א) לרבי אליעזר מזכירים מיו"ט הראשון של חג הסוכות. ולמדה מנטילת לולב, הואיל וארבעת המינים אין באין אלא לרצות על המים. וכשם שאי אפשר להם בלא מים, כך אי אפשר לעולם בלא מים. ולפיכך מתחילים להזכיר מביום שהוא שעת נטילת לולב, ולא בליל יו"ט ראשון שעדיין אינו זמן לולב. ואע"פ שהגשמים סימן קללה בחג, הרי אין מבקשים על הגשמים, אלא מזכירים משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו, וכשם שמזכירים תחיית המתים כל השנה אע"פ שאינה אלא בזמנה.

ב) לרבי יהושע במשנתנו מזכירים מיו"ט האחרון של חג. (גם בתפילת שחרית. רש"י ג.) לפי שהגשמים בחג הם סימן קללה. ואם להזכיר שמוריד הגשם בעונתו, היה צריך להזכיר לעולם.

ג) לרבי יהושע בברייתא, מתחילים להזכיר מיום שביעי של חג, שהוא שעת הנחת הלולב.

ד) לרבי יהודה בשם רבי יהושע בן בתירא, העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג, האחרון (זה שמתפלל מוסף) מזכיר, והראשון (שמתפלל שחרית) אינו מזכיר. וביו"ט ראשון של פסח, הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר.

ה) לרבי יהודה בן בתירה מזכירים מיום שני של חג, לפי שניסוך המים נרמז בתורה מיום שני של חג, שנאמר בשני ונסכיהם, ובששי ונסכיה, ובשביעי כמשפטם, נמצא מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מים.

ו) לרבי עקיבא מזכירים מיום ששי של חג, שעיקר הדין שיש ניסוך נוסף נרמז ביום שישי, שנאמר 'ונסכיה' לשון רבים, בשני ניסוכים הכתוב מדבר, ניסוך

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

המים וניסוך היין. ומייתור מ"ם יו"ד מ"ם למדים רק שניסוך השני הוא של מים, ולא ששניהם של יין.

ב. לרבי אליעזר אם רוצה להזכיר גשמים כל השנה, יכול להזכיר. כמו שמזכירים בחג אע"פ שאינו זמן גשמים. ולשיטת רבי אין מזכירים גשמים בחג, שאין מזכירים אלא בזמן גשמים. ולפיכך, אין יכול להזכיר גשמים בימות החמה, אלא מחג הפסח שמפסיקים לשאול ותן טל ומטר, מפסיקים גם להזכיר.

ג. ולמה נקראו גבורות גשמים? מפני שיורדים בגבורה, שנאמר 'חקר' בגשמים, ונאמר בבריאת העולם, ועל בריאת העולם נאמר 'מכין הרים בכוחו נאזר בגבורה'.

ד. ומנין שמזכירים בתפילה, שנאמר 'ולעבדו בכל לבבכם', עבודה שהיא בלב זו תפלה, ולאחר מכן נאמר 'ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש'.

ה. שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, שנאמר 'יפתח ה' לך וגו' את השמים'. מפתח של חיה, שנאמר 'יפתח את רחמה'. ומפתח של תחיית המתים, שנאמר 'בפתחי את קברותיכם'. ובמערבא אמרו גם מפתח של פרנסה, שנאמר 'פותח את ידך'. וי"א שפרנסה וגשמים אחת היא.

א. לרבי יהודה בן בתירא מנסכים מים מיום שני של חג, ונמצא ניסוך המים ששה ימים, לפי שהוא נלמד מלשון הכתוב ביום שני של חג. ולרבי עקיבא מנסכים שני ימים, מיום שישי של חג, שעיקר דין ניסוך המים נלמד מהאמור ביום שישי. ולרבי יהושע (ורבי אליעזר) מנסכים מים כל שבעה ימים, והלכה למשה מסיני היא.

ב. שני ניסוכים היו בחג, אחת של מים ואחת של יין. לרבי עקיבא למדים זאת מלשון 'נסכיה' (האמור ביום שישי), שהוא לשון רבים. ומייתור מ"ם יו"ד מ"ם, למדים שניסוך השני הוא של מים, ולא ששניהם של יין. ולרבי נתן למדים שני ניסוכים מ'הסך נסך', וממה שלא נאמר בלשון שוה, 'הסך הסך' או 'נסך נסך', למדים שאחד של יין ואחד של מים.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ב. דין עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה, שחורשים בשבילה כל בית סאה ערב שביעית עד ראש השנה, וערבה במקדש, ודין ניסוך המים כל שבעת ימי החג, הלכה למשה מסיני הן.

ג. בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, לפי שאינן נעצרים, שאלמלא הן אין העולם מתקיים. ואם בא להזכיר מזכיר. (ומה שאומרים בתפילה משיב הרוח ומוריד הגשם, אינו חיוב, אלא חוק גשם הוא מזכיר. שטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה). ומה שמצאנו אצל אליהו שעצר בשבועתו טל ומטר, לא עצר אלא טל של ברכה. וכן בעבים לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר, לפי שאינם נעצרים.

ד. ולא אמרו שעבים אין נעצרים אלא באלו הבאים לפני המטר, אבל הבאים לאחר המטר, נעצרים לפעמים, ואע"פ כן לא חייבוהו להזכיר, כיון שאין כולם נעצרים. ולא אמרו שרוחות אין נעצרות אלא ברוח מצויה, אבל רוח שאינה מצויה, נעצרת לפעמים. ועל זה דרשו חכמים 'ועצר את השמים' מן העבים ומן הרוחות. ואע"פ כן לא חייבו להזכיר, כי די לנו ברוח מצויה, וכדי לזרות בגורן אפשר בנפה וכברה.

ה. מי שאמר בימות החמה 'משיב הרוח', אין מחזירים אותו, שהרי הרוחות אין נעצרים. ואם אמר 'מוריד הגשם', מחזירים אותו, שהגשמים בקיץ סימן קללה הן. ומי שלא אמר בימות הגשמים 'משיב הרוח' אין מחזירים אותו, אבל אם לא אמר 'מוריד הגשם' מחזירים אותו. ואפילו מי שאמר 'מעביר הרוח ומפריח הטל', אין מחזירים אותו, שהרי בין כך אין נעצרים.

ו. כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, ועל כך אמר הכתוב 'כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם'.

ז. הרוחות שלאחר המטר, אם באים בנחת ואין מעלים אבק, מועילות כמעט כמטר עצמו. ואם באים בכח ומעלים אבק, קללה היא. וכן העבים שלאחר המטר, מועיל כמטר עצמו. והשמש שבא לאחר המטר, הוא כשני מטרים. אבל אור הזוהר בלילה לאחר המטר, ושמש שנראה ביום בין העבים, אינו מועיל.

ח. השלג מועיל להר כחמשה מטרים לארץ. מטר הבא בכח הוא טוב לאילנות. והבא בנחת הוא טוב לפירות. גשמים דקים, טובים אפילו לגרעין הנמצא תחת גושה של קרקע.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגמרא בתלמוד בבלי

דף ד'

א. בחור חריף דומה לגרעין שתחת הקרקע, שכשמתחיל לבצבץ ולעלות עולה למעלה, כך תלמיד חכם, כיון שיצא שמו הולך וגדל למעלה.

ב. תלמיד חכם הכועס, הוא משום רוחב לב שיש לו מתוך תורתו, ומשים ללבו יותר משאר בני אדם, ולפיכך צריך לדונו לכף זכות. וכל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל, אינו תלמיד חכם. ואע"פ כן צריך להרגיל עצמו להתנהג בנחת, שנאמר 'והסר כעס מלבך'.

ג. שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבו כהוגן ולאחד שלא כהוגן: א) אליעזר אמר והיה הנערה וגו', ומשמע אפילו חיגרת או סומא. והשיבו לו כהוגן, שנזדמנה לו רבקה. ב) שאול בן קיש, שנאמר 'והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו', ומשמע אפילו עבד או ממזר, והשיבו לו כהוגן שנזדמן לו דוד. ג) יפתח, שאמר 'אשר יצא מדלתי ביתי וגו' והעלייתהו עולה', ומשמע אפילו דבר טמא. והשיבו לו שלא כהוגן, שנזדמנה לו בתו.

ד. וגם כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן, שנאמר 'ויבוא כגשם לנו', שפעמים מתבקש ופעמים לא. והקב"ה השיב לה כהוגן, 'אהיה כטל לישראל' שמתבקש לעולם. ועוד שאלה 'שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך' שפעמים נראה ופעמים לא, והקב"ה השיב לה 'על כפים חקותיך' שנראה לעולם.

ה. תנאים נחלקו עד מתי שואלים ומזכירים את הגשמים. א) לשיטה אחת בדעת רבי יהודה עד שיעבור הפסח, ובכל חולו של מועד אומרים ותן טל ומטר, וק"ו שמזכירים מוריד הגשם. ב) לשיטה שניה בדעת רבי יהודה, שואלים עד הפסח. וביום טוב בין כך אין אומרים ברכת השנים, אבל עדיין מזכירים בליל יו"ט ראשון של פסח ובתפילת יוצר, ובמוסף פוסקים מלהזכיר. ג) לרבי מאיר מזכירים (ושואלים) עד שיעבור חודש ניסן.

ו. רבי יוחנן פסק הלכה מאימתי מתחילים לשאול גשמים ולהזכיר (למסקנת הגמרא): בני בבל, שיש להם פירות בשדות כל חודש תשרי, וכן בני ארץ ישראל בזמן המקדש, שעולי רגלים חוזרים, אין מתחילין לשאול עד ז' חשון (כשיטת רבן גמליאל להלן י.), והוא הדין להזכרה, שאין מתחילים להזכיר מוריד הגשם רק מז' חשון. ובני ארץ ישראל בזמן הזה, מתחילים להזכיר (ולשאול) ממוסף של שמיני עצרת כשיטת רבי יהודה במשנתנו.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ז. אמוראים נחלקו איך ינהגו בני חו"ל בהזכרת גשמים בשני יו"ט אחרונים של חג הסוכות. א) לשיטת רב (קודם שחזר בו), מזכירים במוסף של שמיני. אבל במנחה, וכן בערבית ושחרית של תשיעי, אין מזכירים. וחוזרים ומזכירים ממוסף של תשיעי ואילך. ב) לשמואל מזכירים במוסף ובמנחה של שמיני, ופוסקים בערבית ושחרית של תשיעי, וחוזרים ומזכירים במוסף של תשיעי. ג) לרבא כיון שהתחילו להזכיר במוסף של שמיני, שוב אין פוסקים. וכן היא שיטת רב לאחר חזרה. וכן הלכה.

דף ה'

א. 'יורה' הוא הגשם שיורד במרחשון, ומלקוש הוא היורד בניסן. בימי יואל יצא אדר ולא ירדו גשמים, וירדה רביעה ראשונה א' בניסן, והורה להם לזרוע, ונתגלה להם מה שבכתלים ובחורי נמלים, וזרעו שני שלישי ורביעי, וירדה רביעה שניה בה' ניסן, והקריבו עומר בט"ז ניסן. שגדלה תבואה של ששה חדשים ב"א יום. ועל אותו דור נאמר 'הזורעים בדמעה ברנה יקצורו'. ועוד נס היה שם, שאורך הקנה היה זרת, והשיבולת זרתים, ולא ככל תבואה שהקנה פי שלשה או ארבעה מהשיבולת.

ב. השור כשחורש הולך ובוכה, ובחזרתו אוכל שחת מן התלם. ועל זה נאמר 'הלך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה'.

ג. בימי יהורם בן אחאב היה רעב שבע שנים, שנה ראשונה אכלו מה שבבתים, שניה מה שבשדות, שלישית בשר בהמה טהורה, ברביעית בשר בהמה טמאה, בחמישית בשר שקצים ורמשים, בששית בשר בניהם ובנותיהם, בשביעית בשר זרועותיהם, לקיים מה שנאמר 'איש בשר זרועו יאכלו'.

ד. ירושלים של מטה בנויה כחברתה ודוגמתה, כלומר כירושלים של מעלה. וכך אמר הקב"ה: לא אבוא לירושלים על מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה.

ה. עבירה אחת מבערת רשעים בגיהנום, והיא עבודה זרה. ואע"פ שעברו ישראל על כ"ד עבירות (וי"מ על כ"ד ספרים), נענשו על עבירה אחת ששקולה כשתים, והיא עבודה זרה, שנאמר 'כי שתים רעות עשו עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים'. והרי כותים עובדים לאש,

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

וקדרים למים, ואף על פי שיודעים שהמים מכבים את האש לא המירו אלהיהם, ועמי המיר כבודו בלוא יועיל.

ו. כשניחם הקב"ה על מלכות שאול, רצה להורגו מיד, וביקש שמואל שלא יתבטלו מעשה ידיו בחייו, שהרי הקב"ה שקלו כמשה ואהרן, ולא מת יהושע תלמידם בחייהם. ולא רצה הקב"ה להמית שמואל בצעירותו, שמא ירננו אחריו, ולא להמית את שאול משום טענת שמואל, וכבר הגיעה מלכות בית דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, לכך הקפיץ זקנה על שמואל, ומת בן נ"ב שנה, והועילה תפילתו של שמואל שישב שאול בגבעה עוד שנתיים ומחצה. ודחה הקב"ה את שמואל מפני דוד, כמו שנאמר 'על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי', לא נאמר במעשיהם אלא באמרי פי.

ז. אין מסיחין בסעודה, שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה.

ח. יעקב אבינו לא מת, שנאמר 'אל תירא עבדי יעקב וגו' ואת זרעך מארץ שבים', מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

ט. האומר רחב רחב, והא יודעה ומכירה, נעשה בעל קרי.

י. רב נחמן בירך את רבי יצחק על פי משל להולך במדבר רעב ועיף וצמא, ומצא אילן, ואכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו, כשביקש לילך אמר: אילן אילן במה אברכך, הרי פירותיך מתוקים צילך נאה ואמת המים עוברת תחתך, אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך. אף אתה במה אברכך, אם בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושר, אם בבנים הרי בנים, אלא יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך.

דף ו'

א. 'יורה' היא רביעה ראשונה היורדת במרחשון. ולשיטת רבי יוסי היא היורדת בכסלו. ולמה נקרא שמה יורה? א) שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן. ב) שמורה את הארץ ומשקה עד התהום. ג) שיורד בנחת ולא בזעף (כמורה לתלמידי בנחת, או מלשון חץ היורה שהולך ביושר. ל"א שמתכוין לארץ). ומלקוש הוא היורד בניסן. ולמה נקרא מלקוש: א) שמל קשיותיהן של ישראל (שכשאינו יורד חוזרין בתשובה). ב) שממלא תבואה בקשיה. ג) שיורד על המלילות ועל הקשין.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ועל זה אמרה תורה 'ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש'. ושניהם לברכה, שנאמר 'ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון'. ומה יורה לברכה, אף מלקוש.

ב. שלש רביעות הן, ונחלקו תנאים מתי זמן שלהם: לרבי מאיר ראשונה ג' בחשון, שניה ז' חשון, ושלישית בי"ז. לרבי יהודה, ראשונה ז' חשון, שניה בי"ז, ושלישית בכ"ג. ולרבי יוסי ראשונה בי"ז, שניה בכ"ג, ושלישית בר"ח כסלו. בלשון ראשון פסק רב חסדא הלכה כרבי יוסי. (ובלשון שני פסק כרבי יהודה, שמתחילים לשאול גשמים מז' חשון. כך היא גירסת רש"י).

ג. ולאִיזה דינים נאמרו זמני הרביעות: רביעה ראשונה, שמתחילים בה בשאלת גשמים. רביעה שלישית, שהיחידים מתחילים להתענות אם עדיין לא ירדו גשמים. ועל זמן רביעה שניה נחלקו אמוראים לאִיזה דין נאמר:

(א) י"א לנדרים, שהנודר עד הגשמים, אסור עד שתִרד רביעה שניה. (שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, ואין קורין גשמים עד שתִרד שניה, שהדרכים מקולקלות ומאוסות מפני הגשמים. וי"מ ש'גשמים' משמע שנים).

(ב) י"א לזיתים. שמוותרים כל אדם בשכחה ופאה של זיתים, משתִרד רביעה שניה. אבל בשאר לקט שכחה ופאה מותרים משילכו הנמושות, לרבי יוחנן הם הזקנים ההולכים על משענותם בנחת, ולריש לקיש 'לקוטי בתר לקוטי'. ובפרט ועוללות, מותרים משילכו עניים בכרם ויבואו.

(ג) י"א שמהלכים בשבילי הרשות, שיש רשות בית דין לעוברי דרכים לקצר דרך שדות עד שתִרד רביעה שניה. אבל מכאן ואילך גדלה התבואה, וקשה לה דישת הרגל.

(ד) י"א לביעור פירות שביעית, שנהנים ושורפים בתבן וקש של שביעית עד שתִרד רביעה שניה, שנאמר 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך', כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית, כָּלָה לחיה מן השדה, כָּלָה לבהמתך מן הבית, ומשירדה רביעה שניה אין תבן וקש בשדות, שהגשמים עושים אותן זבל.

ד. לשיטת רבי יוסי, אפשר שירדו גשמים שבעה ימים זה אחר זה, ואתה מונה בהם רביעה ראשונה ושניה, או שניה ושלישית, שהרי ראשונה בי"ז, ושניה בכ"ג, נמצאו שבעה ימים עם ימי הרביעה. וכן משניה שהיא כ"ג עד שלישיית שהיא ר"ח, יש שבעה ימים בלא יום רביעה אחרונה.

ה. המטר הוא בעלה של הקרקע, ולכך נקרא רביעה, שרובע את הקרקע.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ו. אם ירדו גשמים ברביעה ראשונה עד שנימס הקרקע בעומק טפח, יפים הם, ואין צריך להתענות. וברביעה שניה, כששותת מן המים עד שנעשה תיחוח כל כך, שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים. וגשמים כאלו אין בהם משום קללה של 'ועצר' את השמים.

ז. גשמים שירדו קודם זמן קריאת שמע של ערבית שאומרים בו 'ועצר', אע"פ שלא יהיה רוב גשמים, אין בהם משום 'ועצר'. ואם ירדו קודם זמן ק"ש של שחרית, אם היו השמים קשורים בעננים קלושים שאין בהם ממש, יש בהם משום 'ועצר', הואיל ולא ירדו ביום, ואינם יפים לעולם. אבל אם היו השמים קשורים בעננים עבים, אין בהם משום 'ועצר', ועל גשמי בוקר אלו בני אדם רגילים לומר למוכר התבואה שיפתח את שקו וישן, שהשנה מתברכת ויהיה שובע בעולם, ולא ישתכר במכירת תבואתו.

ח. שנה שחודש טבת אין גשמים יורדים בה, וכבר ירדו קודם לכן, שנה טובה היא, לפי שהמקומות שמרביצים בהן תורה אינן בורות, שהדרכים יפים, והתלמידים הולכים ממקום למקום ללמוד תורה. וי"מ שהגינות, שאין גדילין על רוב מים, כגון כרשנים, אינן בורות. וי"א לפי שאין השדפון נאחז ומתדבק בתבואה. אבל אם לא ירדו עדיין גשמים, טוב שיהיו גשמים בחודש טבת. (וי"מ להיפך. שאם כבר ירדו גשמים קודם לכן, טוב שיורדים בחודש טבת).

ט. גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו, אם ירדו כפי הצורך, אין בהם משום 'ועצר', שקצת מדינה תספק לקצתה השני. אבל אם ירדו יותר מדאי, קללה היא לשתי המקומות.

י. מברכים על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה. (י"מ שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת ובולטת כנגדה. וי"מ שהשווקין מקלחין מים, שוק מקלח וזה מקלח כנגדו). ומה מברכים? מודים אנחנו לך ה' אלקינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו. ורבי יוחנן הוסיף אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו וכו' עד אל יעזבונו רחמיך ה' אלקינו ולא עזבונו. וחותרם ברוך רוב ההודאות. ולרבא א"ל ההודאות. ורב פפא הכריע לומר שניהם, א"ל ההודאות ורוב ההודאות.

א. מעלות שאמרו חכמים על יום הגשמים: א) גדול יום הגשמים מתחיית המתים, שתחיית המתים לצדיקים, וגשמים גם לרשעים. וי"א ששקול כתחיית

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

המתים, ולפיכך קבעו הזכרת גשמים בברכת תחיית המתים. ב) גדול כיום שניתנה בו תורה, שנאמר 'יערוף כמטר לקחי'. וי"א יותר מיום שניתנה בו תורה, שנאמר 'יערוף כמטר לקחי, קטן נתלה בגדול. ג) גדול כיום שנבראו שמים וארץ. ד) אפילו ישועה פרה ורבה בו, שנאמר 'תפתח ארץ ויפרו ישע'.

ב. תורה נמשלה למטר ולטל, שנאמר 'יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי', שאם תלמיד חכם הגון הוא, היא כטל שיורד בנחת, ואם לאו עורפיהו כמטר.

ג. העוסק בתורה לשמה, תורתו נעשית לו סם חיים, והעוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות.

ד. האדם הוקש לעץ השדה, אם תלמיד חכם הגון הוא עליו נאמר 'ממנו תאכל ואותו לא תכרות', ואם לאו 'אותו תשחית וכרת'.

ה. דברי תורה אין מתקיימין ביחידי, שנאמר 'הלא כה דברי כאש' שאינו דולק יחידי. ונאמר 'ברזל בברזל יחד', מה ברזל אחד מחדד חבירו, אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה. וחרב על שונאיהם של תלמידי חכמים (לשון סגינהור) שעוסקים בד בבד בתורה, שנאמר 'חרב אל הבדים'. והן מטפשים, וחוטאים, שנאמר 'ונואלו'.

ו. תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים, שנמשלה תורה לעץ שקטן מדליק את הגדול. וכך אמר רבי חנינא, הרבה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן. תלמיד הגון, ילך הרב אצלו, שנאמר 'לקראת צמא התיי מים. ואם אינו הגון, יבוא הוא אצל הרב, שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים'. אם תלמיד הגון הוא, אמור לו סתרי תורה, שנאמר 'פוצו מעינתך חוצה'. ואם לאו, יהיו לך לבדך.

ז. דברי תורה נמשלו למים, שמניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, וכך דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה. ונמשלו גם ליין וחלב, ששלשה משקין הללו אין מתקיימים אלא בפחות שבכלים, וכך דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה. וכמו שהיין מתקיים בכלי חרס ולא בכלי זהב, כך התורה מתקיימת במי שאינו נאה. ואותם חכמים שהם נאים, אילו לא היו נאים היו למדים יותר, שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו ובא לידי שכחה. ועוד טעם שנמשלו לשלשה משקין אלו, שאין נפסלים אלא בהיסח הדעת, וכך דברי תורה אין משתכחים אלא בהיסח הדעת.

ח. אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהן של ישראל.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ט. אין הגשמים נעצרים אלא אם כן נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה (לשון סגינהור). וי"א בשביל ביטול תרומות ומעשרות. וי"א בשביל מספרי לשון הרע. וי"א בשביל עזי פנים. וי"א בשביל ביטול תורה. וי"א בעון גזל. ומה התקנה לעצירת גשמים? ירבו בתפילה. וכל שכן אם הוכשרו מעשיהם קודם לכן.

י. כל אדם שיש לו עזות פנים לסוף נכשל בעבירה. וי"א בידוע שכבר נכשל בעבירה. ומותר לקרותו רשע, ולשנאותו.

דף ח'

א. אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל, הוא בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, ותקנתו שירבה בישיבה בין תלמידים שמסדירים משנתם, וכל שכן שיועיל לו אם מתחילה משנתו סדורה לו. וי"א שהוא בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים, ותקנתו שירבה עליו רעים לפייס את רבו שיסביר לו פנים, וכל שכן שיועיל לו אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מתחילה.

ב. ריש לקיש סידר משנתו ארבעים פעמים קודם שלמד מרבי יוחנן, כנגד ארבעים יום שניתנה תורה. ורב אדא בר אהבה סידר כ"ד פעמים קודם שלמד מרבא, כנגד כ"ד תורה נביאים וכתובים.

ג. אם ראית דור שהשמים משתכין כנחושת (כעין חלודה) מלהוריד טל ומטר, הוא בשביל שאין בדור לוחשי לחישות (שאין מתפללים תפילה בלחש). ותקנתם שילכו אצל מי שידוע ללחוש. ואם לחש ולא נענה, ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה. ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו, מביא אף לעולם.

ד. שני תלמידי חכמים שיושבים בעיר אחת ואין נוחים זה לזה בהלכה, מתקנאים באף ומעלין אותו.

ה. לעתיד לבוא מתקבצות החיות אצל הנחש, ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך, אמר להם 'ואין יתרון לבעל הלשון', שבעל לשון הרע מספר אע"פ שאין לו הנאה.

ו. אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו, שנפשו מכוונת עם כפו. ודווקא ביחיד, אבל על ציבור נאמר 'ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו', ואף על פי כן 'והוא רחום יכפר עון' ושומע את תפילתם.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ז. אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמונה. מעשה בבחור שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, והעמיד בור וחולדה לעדים, לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים, אחד נפל לבור ומת, והשני נשכתו חולדה ומת. וק"ו למי שמשים את הקב"ה לעד בינו לבין חברו.

ח. המצדיק את עצמו מלמטה, שמכשיר ומקשט מעשיו, מצדיקים עליו את הדין מלמעלה, שמדקדקים עמו אפילו כחוט השערה, יותר משאלו מקלקל מעשיו, כדי למרק עונותיו.

ט. כל השמח ביסורים שבאים עליו, מביא ישועה לעולם.

י. בשעה שהשמים נעצרים מלהוריד מטר, דומה לאשה שיש לה חבלי לידה ואינה יולדת. שבגשמים ובאשה נאמר עצירה, לידה, ופקידה. וכמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאים.

יא. אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה, יורדים כשבט שמכה בכת. ואם חזרו בתשובה, הקב"ה מורידם על הרים וגבעות, מקום שאין איש. ואם גזר שירדו בנחת, והיטיבו מעשיהם, ימציאהו לארץ ישראל. ועוד דרשו, שאם גזר שירדו בחוזק (וחזרו בתשובה), ימציאהו לאילנות. ואם גזר שירדו בנחת, ימציאהו לזרעים. ואם לחסד, ימציאהו לבורות שיחין ומערות.

יב. אין מבקשים רחמים על שני דברים יחד. היה רעב ומגיפת מות, יבקשו על שובע, וממילא תתבטל המגיפה, שאין הקב"ה נותן שובע אלא בשביל חיים. ואם גזרו שמד ושלא להתענות, יקבלו עליהם תענית, וזכות קבלת התענית יועיל להם, וכשיתבטל השמד ישבו בתענית.

יג. גשמים בערבי שבתות סימן קללה הם, אפילו בשנים שהעולם צריך לגשמים, שבני אדם צריכים לחזר בשוק לקנות סעודת שבת. וקשה יום של מטר (שאין בני אדם יכולים לעשות צרכיהם), כשני וחמישי שמתקבצים בני אדם לדון עם חבריהם כתקנת עזרא, ויש בהם הומות וקולות ואוושות. ואם לא הוי הבריות צריכים למטר היו מבקשים רחמים לבטלו.

יד. שמש בשבת הוא צדקה לעניים, שמתעדנים בה, ונוח להן יום ברור, ומתחממים בה ביום הצינה.

טו. גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו, והוא כיום קיבוץ גליות, ואפילו גייסות פוסקות בו.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

טז. אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שאינו יודע הסכום. ואין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו.

יז. ולפיכך, הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד אומר, ברוך השולח ברכה בכרי הזה. אבל אם מדד ואחר כך בירך, הרי זו תפלת שוא, שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין.

יח. אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנים.

דף ט'

א. בכל דבר אסור לנסות את הקב"ה, שנאמר 'לא תנסו את ה', חוץ ממה שדרשו מ'עשר תעשר', שיתן האדם מעשר בשביל שיתעשר, שנאמר 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די', כלומר, עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

ב. כשאדם חוטא ובאים עליו פגעים, כועס על ה' ואומר מפני מה אירע לי פגע זה, ועל זה נאמר 'אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו'. וכבר רמוז זאת בתורה אצל אחי יוסף שאמרו 'מה זאת עשה אלקים לנו'.

ג. המטר בא אפילו בשביל אדם אחד, כגון מי שזרע אחר זמן זריעת בני אדם, או שדר בעיר שכולה נכרים וצריך למטר, המטר בא בזכותו. ואפילו אם אין היחיד צריך לכל שדותיו, אלא לשדה אחד, או אפילו בשביל ירק אחד בתוך השדה, יורדים בשבילו. רב דניאל בר קטינא היה מסייר בגינתו כל יום, ואומר ערוגה זו צריכה מים, וערוגה זו אין צריכה, והיו יורדים גשמים במקום שהיה צריך.

ד. אבל פרנסה, כלומר שפע טובה ומחיה לכל העולם, אינו בא לעולם אלא בשביל רבים, שאם רבים צריכים שובע, שתשלח ברכה בתבואה, הקב"ה עושה אם זכו, אבל יחיד הצריך שיתברכו תבואותיו, אין הקב"ה משנה בעבורו דין השנה, אלא כפי ברכותיה, ואף על פי שמוריד בשביל יחיד מטר זה להשביח תבואותיו, שלא יהו גרועות משל אחרים, אינו עושה שדהו כשדה שובע. ובמדבר ירד המן בשביל משה רבינו, שנחשב כרבים לפי שרבים צריכים לו.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ה. שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, ושלוש מתנות טובות ניתנו על ידם. באר היה בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, המן בזכות משה. מרים מתה בחודש ניסן ונסתלק הבאר, וחזר בזכות משה ואהרן. אהרן מת בחודש אב ונסתלקו ענני כבוד, וחזרו בזכות משה. משה מת בחודש אדר ונסתלקו כולם, ועל זה נאמר 'ואכחד את שלשת הרועים בירח אחד'.

ו. כי משמש בארבע לשונות: אי (אם), דלמא (שמא), אלא, דהא (לפי).

ז. סימן למטר, עננים קלושים שמתחתיהם עננים עבים. והקב"ה עושה סימן זה לכל צדיק בפני עצמו, כדי להריק לו גשמים על שדותיו.

ח. גשמים דקים הבאים לפני המטר, סימן הוא שבאים גשמים רבים. והבאים לאחר המטר, סימן הוא שהגשמים פוסקים.

ט. לרבי אליעזר כל העולם שותה ממימי אוקיינוס, ואע"פ שמלוחים הם, מתמתקים הם בעבים. ולרבי יהושע העולם שותה ממים עליונים, שהעננים מתגברים ועולים לרקיע, ופותחים פיהם כנוד, ומקבלים מי מטר, ומנוקבות ככברה, ומשירות מים על גבי קרקע, ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא.

י. גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ.

א. ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף. ארץ ישראל משקה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו על ידי שליח. ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית. ארץ ישראל שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף. משל לאדם שמגבל את הגבינה שנוטל את האוכל ומניח את הפסולת.

ב. כשהענן קלוש ומאיר, מימיו מועטים. וכשהענן חשוך ועב, מימיו מרובים.

ג. לשון הכתוב 'מפרי מעשיך תשבע הארץ', לרבי יהושע הוא נדרש שמים העליונים תלויים במאמרו, ופירותיהם מי גשמים, כלומר זיעה שלהם, שהמים עצמם אין נחסרים כלום. ולרבי אליעזר הכתוב מדבר במעשי ידיו של הקב"ה.

ד. כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה. ומתמצית בית כור שותה תרקב.

ה. ארץ מצרים היא ארבע מאות על ארבע מאות פרסה, והוא אחד מששים בכוש, וכוש אחד מששים בעולם, עולם אחד מששים בגן, גן אחד מששים

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

לעדן, ועדן אחד מששים לגהינום, נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגהינום. ויש אומרים גהינום אין לה שיעור. ויש אומרים עדן אין לה שיעור.

ו. בבל, אוצרותיה מלאות בר, מפני ששוכנת על מים רבים. ועשירה היא, שקוצרים בה תבואה בלא מטר, שאין צריכים לגשמים, לפי שהיא מקום מצולה ורקק.

ז. לת"ק שואלים את הגשמים בג' חשון, ולרבן גמליאל בז' חשון, שהוא ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת. והלכה כדבריו.

ח. ובגולה, שהוא מקום נמוך, ואין צריכים גשמים כל כך, ממתנינים מלשאל עד ששים בתקופה. והוא הזמן שמכניסים עצים לאוצר לצורך ימות הגשמים. ויום הששים עצמו, לרב הוא כלאחר ששים ושואלים בו, ולשמואל הוא כלפני ששים. וסימן לכך, שרב היה מארץ ישראל שהיא גבוהה, והעליונים צריכים יותר למים, שהם יורדים ומתגלגלים למטה. והלכה כרב.

ט. הגיע י"ז חשון ולא ירדו גשמים, התחילו תלמידי חכמים להתענות, שלש תעניות, שני חמישי ושני. ואם הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרים על הציבור שלש תעניות, שני חמישי ושני. ובתעניות אלו אוכלים ושותים בליל התענית אפילו משחשיכה. ומותרים בתענית עצמו במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה.

י. כשגוזרים תעניות על הציבור או על תלמידי חכמים, אין מתחילים להתענות ביום חמישי אלא ביום שני, שאילו היו מתחילים בחמישי, היו קונים למוצאי התענית שתי סעודות גדולות, אחת לתענית ואחת לשבת, וכסבור המוכר שרעב בא לעולם ויבוא להפקיע השערים.

יא. אם חל ראש חודש או אחד מימים טובים הכתובים במגילת תענית בשני או בחמישי לאחר שהתחילו להתענות, פוסקים תעניתם.

יב. בתעניות ראשונות (שגזרו על תלמידי חכמים), מתענים התלמידים עם היחידים, איזהו יחיד? כל שראוי למנותו פרנס על הציבור. ואיזהו תלמיד? כל ששואלים אותו דבר הלכה בתלמודו ואומר, ואפילו במסכת כלה.

יג. ומי שאינו לא יחיד ולא תלמיד, ורוצה לעשות את עצמו כיחיד או כתלמיד ולהתענות עמהם, י"א שלא יעשה כן, לפי שנראה מגסי הרוח. וי"א שיכול לעשות כן וזכור לטוב, שאין שבח הוא לו אלא צער. אבל בדבר של שבח, כגון

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

להתנהג עצמו במדת תלמיד בחלוקו ובמטתו, ולהתנאות בסודר של תלמידי חכמים, לא יעשה עצמו תלמיד.

יד. מי שהתחיל להתענות על הצרה, ועברה הצרה, או שהתענה על החולה ונתרפא, (או שמת), צריך להשלים תעניתו. (שאם לא כן נראה כאילו מתנה עם קונו שאם תעבור הצרה לא אתענה, ואם לאו אתענה).

טו. ההולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, הרי זה מתענה עמהם. וההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענים, מתענה ומשלים כל התעניות שקבלו עליהם בני עירו, שנותנים עליו חומרי המקום שיצא משם.

טז. מי ששכח ואכל ושתה כשהציבור מתענים, אל יתראה בפני הצבור, שנראה כחתן בין האבלים ויקנאו בו. ואל ינהיג עידונים בעצמו, שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא, אוכל הרבה. וכמו שציוה יעקב לבניו שלא יראו עצמם שבעים בפני עשו וישמעאל, וירדו למצרים אע"פ שהיה להם חיטים הרבה, כדי שלא יתקנאו בהם.

יז. שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה, ראויים לשרף. ודווקא ללמוד בגירסא, אבל לא בעיון. וכן ציוה יוסף לאחיו 'אל תרגזו בדרך', שלא יתעסקו בדבר הלכה שמא יתעו בדרך.

יח. פסיעה גסה, נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם.

יט. לעולם יצא אדם מן העיר בכי טוב, שימתין עד שיהיה אור, ויכנס בכי טוב, בעוד שהחמה זורחת. וי"א שזה היה ציווי של יוסף לאחיו 'אל תרגזו בדרך', שלא יפסיעו פסיעה גסה ויכניסו חמה לעיר.

כ. המהלך בדרך לא יאכל יותר משני רעבון. וטעם הדבר: י"א כדי שלא יתחלחלו מעיו ברוב אכילתו מפני טורח הדרך. ולפי זה אם יושב בספינה, וכן בעל בטן שיכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו, אוכל כל צרכו. וי"א שמא לא יהיה לו מזונות אחר כך. ולפי זה אם הולך ממלון התגרים מכפר לכפר שמצוי שם מזונות, אוכל כל צרכו.

דף י"א

א. כל המרעיב עצמו בשני רעבון, ניצל ממיתה משונה. ואסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. וחשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ב. בזמן שישראל שרויים בצער ופירש אחד מהן, באים שני מלאכי השרת שמלוין לאדם, ומניחים ידהם על ראשו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור. בזמן שהציבור שרוי בצער, לא יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי. ואם עושה כן, לא יכופר עוונו עד שימות. וזו היא מידת בינונים שיראים ממיתה, אבל על הרשעים נאמר 'הצדיק אבד וגו' כי מפני הרעה נאסף הצדיק'. (שלא יצטער ברעה שלאחר מכן, וי"א מפני רעתם של אלו, שלא יבקש עליהם רחמים).

ג. וכן מצינו במשה רבינו שישב במלחמת עמלק על אבן ולא על כר או כסת, הואיל וישראל היו שרויים בצער. וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור. ומי מעיד על האדם (אם נצטער עם הציבור), י"א אבני ביתו וקורות ביתו. וי"א שני מלאכים המלוין אותו. וי"א נשמתו של אדם מעידה עליו. וי"א אבריו.

ד. כשם שנפרעים מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושים, כך נפרעים מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושים. וכשם שמשלמים שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושים, כך משלמים שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושים.

ה. בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו, כל מעשיו נפרטים לפניו, ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני, והוא אומר הן. ואומרים לו חתום, וחותם. ולא עוד, אלא שמצדיק עליו את הדין, ואומר להם יפה דנתוני.

ו. היושב בתענית: א) לשמואל ורבי אלעזר הקפר נקרא חוטא, שהרי נזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה (ומה שנאמר אצל הנזיר קדוש, לא שהוא עצמו קדוש, אלא גידול הפרע קדוש, שהשיער אסור בהנאה). ב) לרבי אלעזר נקרא קדוש, שהרי נזיר שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה (ומה שנקרא הנזיר חוטא הוא רק משום שטימא עצמו). ודווקא כשיכול לצער עצמו ולסבול התענית, אבל אם אינו יכול, נקרא חוטא אם מתענה, אלא ימוד עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו ולא יכחיש אותם. ג) ולריש לקיש נקרא היושב בתענית, חסיד.

ז. תלמיד היושב בתענית, כלב יאכל את סעודתו, כלומר אין התענית מועיל לו כלום, שחשוב כאילו אין לו מה יאכל. ואין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ח. אין תענית ציבור בבבל לענין איסור חומרי תענית, שנוהגים בו כעין אבילות, שאוכלים מבעוד יום ומפסיקים משחשיכה, ואסורים בנעילת הסנדל, אלא תשעה באב בלבד.

ט. קנקנים של חרס, שמכניסים בהן הנכרים יין לקיום, אסור להשתמש בהן, אלא אם כן עשה בהם עירו מים שלשה ימים מעת לעת. ולאחר שנים עשר חודש, הולך טעם יין נסך, ומותרים בלא עירו מים.

י. משה שימש בכל שבועת ימי המלוואים בחלוק לבן של פשתן. וי"א בחלוק לבן שאין לו שפה, כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש, משום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

יא. המקבל עליו תענית לשעות, נחשב לתענית, ואם רוצה לחזור ולאכול אחר שהתחיל בתענית, אינו יכול. וגם יכול לומר 'עננו', שחשוב תענית לכל דבר.

יב. ודווקא אם קיבל עליו, אבל אם לא קיבל עליו תענית שעות, אינו יכול לומר עננו. ולפיכך, יחיד שקיבל עליו מבעוד יום תענית למחר, ואכל ושתה כל הלילה עד עמוד השחר, למחר מתפלל 'עננו' (שהתענית מתחיל מבבוקר). אבל אם למחר בלילה נמלך שלא לאכול במוצאי התענית, ולן כל אותו הלילה לשם תענית עד הבקר, אינו מתפלל למחר עננו. ואע"פ שהוא תענית לשעות, כיון שלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענים לשעות, אינו חשוב להתפלל עליו עננו.

דף י"ב

א. מי שקיבל עליו להתענות עד חצי יום (מדין תענית שעות), ולאחר מכן המשיך תעניתו עד סוף היום, תענית גמור הוא, ויכול להתפלל תפילת תענית.

ב. ואם לא היה בדעתו כלל להתענות, אלא שהיה טרוד ולא אכל עד חצי היום, וכשהגיע חצי היום, נמלך ואמר הואיל והתעניתי עד חצי היום, אתענה כל היום. אם לא טעם כלום עד הערב, הרי זה תענית שעות, ואם לאו, אינו כלום, ואפילו תענית שעות אין כאן.

ג. כל תענית שלא שקעה עליו חמה, כלומר שלא התענה כל היום, לא נחשב תענית, לא להתפלל תפילת עננו, ולא לקובעו חובה, שכל שעה שהוא רוצה לאכול, אוכל.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ד. אנשי משמר מתענים בתעניות שהציבור מתענים, אבל אין משלימים את התענית עד סוף היום, לפי שעסוקים בעבודה. ואין נחשב לתענית כיון שלא התענו כל היום, אלא כדי שיצערו את עצמם עם הציבור.

ה. בני סנאב בן בנימין היו מביאים עצים בעשרה באב, ויום טוב שלהם היה. וכשחל תשעה באב בשבת, ונדחה ליום ראשון, היו מתענים ולא משלימים. ולא משום שנחשב לתענית, אלא כדי לצער את עצמם עם הציבור.

ו. כשהיה רבי יוחנן רוצה להשתמט מלאכול בבי נשיאה, היה אומר להם אהא בתענית עד שאבוא לבית. ואין בנדרו כלום, שאין נקרא תענית אלא אם כן שקעה עליו חמה, ואם היה רוצה היה אוכל מיד.

ז. כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום, אינו חשוב תענית. ואם התענה, הוא דומה למפוח מלא רוח, שבחינם לא אכל. ומתי מקבל עליו? לרב בזמן המנחה, ואפילו עומד בשוק יכול לומר הריני מחר בתענית. ולשמואל בתפילת מנחה, בתוספת ריצוי ותחנונים בסופה.

ח. מי שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים, ונכנסו ימים טובים הכתובים במגילת תענית שאסור להתענות בהם, לשיטת שמואל אם קיבל עליו בתפילת מנחה שקודם התענית להתענות, יתענה בהם. ואם לאו, אין זה תענית, ואסור לו להתענות בהם. ולשיטת רב אסור לאכול בהם אפילו אם לא קיבל על עצמו בתפילת מנחה שקודם התענית. ודווקא אם נדרו קדמה לגזירת חכמים שאסרו להתענות בימים הללו, אבל אם קדמה הגזירה לנדרו, תבטל גזירתנו את נדרו ולא יתענה.

ט. תנאים נחלקו עד מתי אוכלים ושותים בלילה שלפני התענית: לרבי עד עלות השחר, ולרבי אליעזר ב"ר שמעון עד קרות הגבר. לאביי כל זה אם לא גמר סעודתו, אבל אם גמר סעודתו ועמד משולחנו, וסילק את הטבלה, לדברי הכל אינו אוכל. וי"א בשם רבא שדווקא כשלא ישן, אבל אם ישן, הפסקה היא, ושוב אינו אוכל. אבל אם לא ישן אלא התנמנם, הרי זה אוכל.

י. יחיד שמקבל עליו תענית, לרב ששת צריך לומר 'למחר אהא לפניך בתענית יחיד'. שאם לא הזכיר תענית יחיד, חוששים שמא קיבל עליו תענית ציבור (כמו שלש תעניות ראשונות או שבע אחרונות) ואסור בנעילת הסנדל. אבל לשמואל אין צריך לומר כן, שאין חומר נעילת הסנדל אלא בתשעה באב, ולא בשאר

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

תעניות שגוזרים על הציבור. אביי ורבא היו נועלים בתענית שגזרו על הציבור נעלים רכים. מרימר ומר זוטרא היו מחליפים נעל של ימין בנעל של שמאל.

יא. מי שקיבל עליו תענית, לשיטת רב יכול ללוותו ולפרוע התענית ביום אחר. ולשמואל, ללשון ראשון אינו יכול לעשות כן, אלא מתענה ביום שקיבל עליו, ואם אינו יכול לצער עצמו לא יתענה. וללשון שני גם שמואל סובר כרב, שהתענית כנדר, ואם אינו יכול לשלם נדרו היום, ישלמנו ביום אחר.

יב. יפה תענית לחלום כאש לנעורת, ודווקא בו ביום. ומתענה אפילו בשבת, כדי שיתבטל צער גופו. ולאחר שבת ישב בתענית אחר, כדי לכפר על מה שהתענה בשבת.

יג. אם עברו שלש תעניות שגזרו בית דין על הציבור לאחר ר"ח כסלו, ועדיין לא ירדו גשמים, בית דין גוזרים שלש תעניות אחרות על הציבור, ואוכלים ושותים רק מבעוד יום, אבל משחשיכה אסור לאכול. ואסורים במלאכה, וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ונועלים את המרחצאות. ואע"פ שהמלאכה אינה תענוג אלא צער, למדים ממה שהשווה הכתוב צום לעצרת, שאסור במלאכה כמו בעצרת.

יד. עברו שלש תעניות אלו ועדיין לא נענו, בית דין גוזרים עליהן עוד שבע תעניות (ונמצא כל תעניות שגזרו על הציבור הן שלש עשרה). ותעניות אלו יתרות על שש הראשונות, שבאלו מתריעים בשופרות, ונועלים את החנויות. ובתעניות של שני פותחים דלתי החנויות קצת לעת ערב, אבל אין מוציאים סחורתן לחוץ. ובחמישי מותרים לפתוח כל היום מפני כבוד השבת.

טו. עברו י"ג תעניות אלו ועדיין לא נענו בירידת גשמים, ממעטים במשא ומתן, בבנין ונטיעה של שמחה, באירוסין ובנישואין, ובשאלת שלום בין אדם לחבירו, כבני אדם הנזופין למקום. והיחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן. ואם יצא ניסן וירדו גשמים, סימן קללה הם, שנאמר 'הלוא קציר חטים היום'.

טז. התענית מתחיל מבוקר, ולא מבלילה, לפי שהוקש לאסיפת זקנים, ואסיפת זקנים מתחלת ביום. וכך הוא סדר התענית: מתקבצים ובאין לבית הכנסת מן הבקר, ועד חצות היום עושים דרישה וחקירה בעסקי בני העיר, אם יש גזל וחמס ביניהן, ומפייסים אותן. ולאחר מכן, רביעית היום קורים בתורה ומפטירים ('ויחל משה' ומפטירים 'דרשו'), ומכאן ואילך מבקשים רחמים.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

דף י"ג

א. לשיטת רב חסדא, כל רחיצה האסורה משום אבלות, כגון בתשעה באב, או האָבֶל, אסור בין בחמין ובין בצונן. ובכל מקום שאסרו חכמים רחיצה משום תענוג, כגון בתענית ציבור, רק בחמין אסור, אבל בצונן מותר. ואפילו בחמין לא אסרו אלא לרחוץ כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר.

ולשיטת רבא ללשון ראשון, האָבֶל מותר לרחוץ גופו בצונן כל שבעה, וכמו שמותר בבשר ויין, ולא נאסר עליו רחיצה אלא בחמין. וללשון שני אסור לרחוץ גם בצונן (כדעת רב חסדא), ולא הותר לו אלא בשר ויין כדי להפיג את פחדו.

ולהלכה, האָבֶל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין ובין בצונן כל שבעה. ופניו ידיו ורגליו, בחמין אסור, ואפילו להושיט אצבעו בחמין אסור. אבל בצונן, מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו. ולסוך אפילו כל שהוא אסור, ואם לעבר את הזוהמא מותר. וכן אסור לאָבֶל לכבס את בגדיו כל שבעה.

ב. ומי שתכפוהו אבלי זה אחר זה, מותר לרחוץ בצונן כל שבעה. וכן אם הכביד שערו מיקל בתער, אבל לא במספרים. ויכול לכבס כסותו במים, אבל לא בנתר ולא בחול ולא באהל.

ג. הבוגרת, לא תנוול את עצמה בימי אָבֶל אביה, שצריכה להתקשט כדי שיקפצו עליה, ולפיכך היא כוחלת ומפרכסת. אבל נערה, שאינה ראויה לינשא, לא תתקשט. וכן אסורה לכבס בגדיה, שהאבל אסור בתכבוסת כל שבעה. (אבל בוגרת כובסת את בגדיה, שדין כיבוס בגדים ככיחול ופירכוס).

ד. כל חייבי טבילות, כגון נדה ויולדת, לת"ק טובלים כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים. ולרבי חנינא סגן הכהנים לא יטבלו בתשעה באב, שכדאי הוא בית אלקינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה.

ה. לא אסרו חכמים מלאכה בתענית ציבור אלא ביום, אבל בלילה מותר. (ואפילו לילי תשעה באב מותר במלאכה, אבל אין מפרסמים הדבר).

ו. לא אסרו חכמים נעילת הסנדל בתענית אלא בעיר, אבל בדרך מותר. וכשנכנס לעיר, חולץ מנעליו. וכן הדין במנודה ואָבֶל.

ז. יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל 'תפילת עננו' של תענית. והיכן אומרה? לשיטת רב יהודה אם קיבל עליו תענית ציבור, אומרה ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא. ואם קיבל עליו תענית יחיד, אומרה בשומע תפילה. ולרב יצחק

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגמרא בתלמוד בבלי

ורב ששת, אין היחיד קובע ברכה לעצמו, ובכל אופן אומרה בשומע תפילה. וכן הלכה.

ח. בשבע תעניות אחרונות שבית דין גוזרים על הציבור, מתפלל שליח ציבור כ"ד ברכות. (וסדרן מבואר להלן תחילת פ"ב). ובשלוש תעניות ראשונות, ובשלוש אמצעיות, נראה ממסקנת הגמרא (וכן מבואר בתחילת פ"ב) שאין אומרים אלא י"ט ברכות, י"ח ברכות שבכל יום, וברכת עננו בין גואל לרופא.

דף י"ד

א. עוברות ומיניקות אינן מתענות בשלוש תעניות ראשונות, לפי שלא תקף הרוגז כל כך. ובשלוש אמצעיות, מתענות. אבל בשבע אחרונות אינן מתענות, שאין להן כח לעמוד בשבע תעניות.

ב. בשבע תעניות אחרונות, מתריעין בשופרות. ושמונה עשרה התרעות היו, לפי שמוסיפים שש ברכות בתפילה, ובכל ברכה מתריעים שלש תרועות. וסימן לדבר שמתריעין בשופר, 'יריחו' שנאמר בה שופרות. (וי"מ שלכך מתריעין, כדי שיֵענו כדרך שנענו ביריחו על ידי שופרות).

ג. במקום שאמרו ש'מתריעין' על פורעניות, י"א שמתריעים רק בשופרות, אבל אין אומרים תפילת 'עננו אבינו עננו' שאומרים בסוף הסליחות, שזה לא נקרא 'התרעה'. וי"א שאומרים תפילה זו, כי גם זה נקרא התרעה.

ד. בפורעניות המתרגשות, כגון חיכוך חגב, זבוב, צירעה, ויתושים, ושילוח נחשים ועקרבים, י"א שלא היו מתריעים, אלא צועקים בפה. וסוברים, שצעקה בפה לא נקרא 'התרעה'.

ה. לת"ק מתריעין בשבת, על עיר שהקיפה גייס, או נהר, ועל ספינה המטורפת בים. ולא שמתריעים בשופרות, שאסור בשבת, אלא צועקים בתפילה, וסובר שגם זה נקרא 'התרעה'. ולרבי יוסי צועקים לבני אדם שיבואו לעזרתם, אבל לא לתפילה. (וי"מ שכל אחד מתפלל בביתו לעזרה בעלמא, ולא בצעקה כמו לת"ק).

ו. על הגשמים גוזרים י"ג תעניות ולא יותר. ועל שאר פורעניות, י"א שמתענים והולכים עד שיֵענו מן השמים, ורק בגשמים אין מתענים יותר לפי שכבר יצא זמנה של רביעה. וי"א שבכל פורענות אין גוזרים יותר מ"ג תעניות, שאין מטריחים את הציבור יותר מדאי.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ז. במקומות שצריכים גשמים אפילו בתקופת תמוז, י"א ששואלים גשמים בברכת השנים, וי"א ששואלים בשומע תפילה, שדינם כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפילה. וכן הלכה.

ח. בתעניות של יום שני בשבע אחרונות, פותחים דלתי החנויות קצת לעת ערב, אבל אין מוציאים את סחורתן לחוץ. ובחמישי מותר לפתוח את החנויות כדרכם כל היום מפני כבוד השבת. וחנות שיש לו שני פתחים, מותר לפתוח אפילו בשני פתח אחד ולנעול את השני. ואם היה לו אצטבא כנגד פתחו, פותח כדרכו אפילו בשני, שאין החנות פתוחה לרשות הרבים, ואפילו אם הוא פתוח אינו נראה כל כך.

ט. עברו תעניות אחרונות ועדיין לא נענו בירידת גשמים, ממעטים בבנין ונטיעה של שמחה. בנין של שמחה זה בית חתנות לבנו. ונטיעה של שמחה זה אבוורנקי של מלכים. (שנהגו לנטוע אילן כשנולד בן למלך, ויום שממליכים אותו עושים לו כסא ממנו. וי"מ אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו). וממעטים בשאילת שלום, החברים אין שאילת שלום ביניהם כלל, ועמי הארץ ששואלים, מחזירים להם בשפה רפה ובכבוד ראש. ומתעטפים ויושבים כאבלים וכמנוודים, כבני אדם הנזופין למקום, עד שירחמו עליהם מן השמים.

י. אין אדם חשוב רשאי לבזות עצמו בפני הציבור וליפול על פניו, שאם לא יענה יחרפוהו. אלא אם כן יודעים בו שהוא נענה כיהושע בן נון. ואינו רשאי לחגור שק, אלא אם כן יודעים בו שהוא נענה, כמו שנענה יהורם בן אחאב (אע"פ שרשע היה).

יא. אין הכל נענים בקריעה, ואין הכל נענים בנפילה, משה ואהרן נענו בנפילה, יהושע וכלב בקריעה. וי"א שיהושע עשה גם נפילה וגם קריעה.

יב. לעתיד לבוא המלכים יעשו לקראת ישראל 'קימה' ושרים 'השתחויה'. וי"א שהשרים יעשו גם קימה וגם השתחויה.

יג. הצדיקים יזכו לאורה, וישרים לשמחה, שנאמר 'אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה'.

הדרן עלך מאימתי למסקנא

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

סדר תעניות כיצד למסקנא

בגלל רצף הענין סיכמנו יחד את שני הדפים הראשונים

דף ט"ז – ט"ז

א. בשלש תעניות ראשונות ושניות שגזרו על הציבור כשלא ירדו גשמים, נכנסים לבית הכנסת ומתפללים כדרך שמתפללים כל השנה.

ב. ובשבע תעניות אחרונות מוציאים את התיבה לרחובה של עיר, ונותנים אפר מקלה על גבי התיבה, ועל ראש הנשיא, ועל ראש אב בית דין, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו במקום הנחת תפילין, שנאמר 'לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר'. והנשיא וראש בית דין לא נתנו על עצמם, אלא אחרים נתנו עליהם, שאין דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים, ומשום חשיבותם מביישים אותם ע"י אחרים. ואע"פ שבקללה מתחילים מן הקטן, מתחילים מהנשיא וראש בית דין, שחשיבות היא שאומרים להם אתם ראויים לבקש רחמים על כל העם.

ג. הזקן שבהם, שהוא גם חכם, אומר לפניו דברי כיבושין: אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלקים את שקם ואת תעניתם, אלא וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. ואם לא היה שם זקן חכם, אומרו החכם. ואם אין שם חכם, אומר אדם של צורה, כלומר בעל קומה.

ד. ואף על פי שיש שם זקן וחכם, אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל שיש לו בנים טפלים, ואין לו במה להתפרנס, שיהא לבו שלם בתפילה, ויש לו יגיעה בשדה, שמתכוין יותר בתפילת גשמים, וביתו ריקם מן העבירה, שאין חמס וגזל בביתו. ופרקו נאה, שלא יצא עליו שם רע בילדותו. ושפל ברך,

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ומרוצה לעם (שנוח לבריות), ויש לו נעימה, וקולו ערב, ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות, ובקי בכל הברכות כולן. ונתנו חכמים עיניהם ברבי יצחק בר אמי שיש בו כל מידות הללו.

ה. ואומר לפנייהם כ"ד ברכות, שמונה עשרה שבכל יום, ומאריך בברכת גואל ישראל, וחותרם בה: מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' גואל ישראל.

ו. ולאחר מכן מוסיף עוד שש ברכות בין גואל לרופא. ואלו הן: לת"ק פסוקי זכרונות ושופרות שאומרים בר"ה, אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני, אשא עיני אל ההרים וגו', ממעמקים קראתיך ה', תפלה לעני כי יעטוף. ולרבי יהודה אין אומרים זכרונות ושופרות אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה, אלא אומר במקומן רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה, אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות.

ז. בברכה שניה (שלאחר גואל ישראל), שהיא ראשונה משש ברכות, חותרם: מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות. ובברכה שלישית הוא אומר: מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע תרועה. על הרביעית: מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע צעקה. על החמישית: מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע תפלה. ויש מחליפים, וחותרים אצל שמואל שומע תפילה, שאצל שמואל נאמר שניהם, ואצל אליהו אומרים שומע צעקה, שנאמר שם 'ענני ה' ענני' שהוא לשון צעקה.

על הששית הוא אומר: מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' העונה בעת צרה. על השביעית: מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' המרחם על הארץ. ואע"פ שיונה היה אחר דוד ושלמה, מקדימים את יונה לדוד, כדי לחתום באחרונה ברוך מרחם על הארץ, והוא שייך אצל דוד שלמה שהתפללו על הארץ. וי"מ שתיקנו בית המקדש שהוא עיקר הארץ. ולסומכוס היה חותרם באחרונה 'ברוך משפיל הרמים', שהכניעם הקב"ה במטר ושבו בתשובה.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ח. לאחר שחותם שליח ציבור גואל ישראל, עונין אחריו אמן. וחזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו. ולאחר מכן אומר ברכה שניה, וחותם ברוך זוכר הנשכחות, עונים אחריו אמן, וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו. וכן בכל ברכה וברכה, באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו. (ע"פ הגירסא בדף טז.).

ט. בגבולין היו עונים אמן אחר הברכות, אבל במקדש אין עונים אמן, שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם וגו' ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה תן לו תהלה. ומה אומרים במקדש: ברוך ה' אלקים אלקי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך גואל ישראל, ועונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר תקעו וכו'. ואומר ש"ץ ברכה שניה, מי שענה את אברהם בהר המוריה וכו', ברוך ה' אלקי ישראל זוכר הנשכחות, ועונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הכנסת אומר הריעו וכו', וכן בכל ברכה, באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו, עד שגומר את כולן.

י. מעשה שנהגו בגבולין כדרך שהיו עושים במקדש, שאמרו ברוך ה' אלקי ישראל וכו', ולא ענו אחריו אמן, אלא ברוך שם כבוד מלכותו, ואמרו חכמים שלא נהגו כן אלא בשער המזרח ובהר הבית.

יא. ולמה יצאו לרחובה של עיר? לרבי חייא בר אבא, לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו, נבזה עצמנו בפרהסיא. ולריש לקיש, גלינו, גלותינו מכפרת עלינו. ולשיטתו יכולים לצאת מבית כנסת לבית כנסת אחר, ולא דווקא לרחוב.

יב. ולמה הוציאו את התיבה לרחובה של עיר? לומר, כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונונינו. ולמה מתכסים בשקים? לומר הרי אנו חשובין כבהמה. ולמה נתנו אפר מקלה על גבי תיבה? לרבי יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה, ולריש משום 'בכל צרתם לו צר'. ולמה נתנו אפר בראש כל אחד ואחד? י"א שאנו חשובים לפניך כאפר, ולשיטתו אפשר ליתן עפר סתם. וי"א כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק, ולדבריו צריך אפר ממש. ולמה יוצאים לבית הקברות? י"א לומר שאנו חשובים לפניך כמתים, ולשיטתו אפשר לצאת לקברי נכרים. וי"א כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים, ולדבריו צריך לצאת לקברי ישראל דוקא.

יג. אין גוזרים תענית על הציבור בתחילה ביום חמישי, שאילו היו מתחילים בחמישי, היו קונים למוצאי התענית שתי סעודות גדולות, אחת לתענית ואחת לשבת, וכסבור המוכר שרעב בא לעולם ויבוא להפקיע השערים. ולתנא קמא דין זה הוא רק בשלש תעניות ראשונות, שמתענים שני וחמישי ושני, אבל

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

תעניות שניות מתענים חמישי שני וחמישי. ולרבי יוסי כשם שאין הראשונות מתחילים בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות.

יד. בגדולה מתחילין מן הגדול, שנאמר ויאמר משה אל אהרן ולא לעזר ולאיתמר. ובקללה מתחילין מן הקטן, שבתחילה נתקלל נחש, ואחר כך חוה, ואחר כך האדם.

טו. למה נקרא הר הבית 'הר המוריה'? י"א הר שיצא ממנו הוראה לישראל, שלשכת הגזית היתה שם. וי"א הר שיצא ממנו מורא לאומות העולם, ששומעים גדולות ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם. (וי"מ שהר המוריה הוא הר סיני, שיצא ממנו מורא לאומות במתן תורה).

טז. אנשי נינוה היו אוסרים את הבהמות לעצמן, ואת הוולדות לעצמן, ואמרו, רבוש"ע אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו. ועוד אמרו, רבוש"ע עלוב ושאינו עלוב, צדיק ורשע, מי נדחה מפני מי, הוי אומר צדיק מפני רשע. ועשו תשובה מן החמס אשר בכפיהם, שאפילו מי שגזל קורה ובנאו בבירה, היה מקעקע את כל הבירה כולה, ומחזיר את הקורה לבעליו.

יז. אדם שיש בידו עבירה ומתודה, ואינו חוזר בה, דומה לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה. ואם זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה.

יח. המעמיד שליח ציבור שאינו הגון לפני התיבה, רשע הוא, שהקב"ה שונא אותו יותר מכולן, והוא נותן בקולו לפניו. (ע"פ גירסת רש"י).

יט. תנאים נחלקו בדין אנשי משמר (הכהנים ששימשו באותה שבת), ואנשי בית אב (ששימשו באותו יום) לענין תעניות שגזרו על הגשמים: לשיטת רבי יהושע, בשלש ראשונות אנשי משמר מתענים, אבל אין משלימין את התענית, לפי שעדיין אין התעניות חמורים כל כך, וחוששים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב, שהיו עובדין באותו היום, ובאים הן לסייעם, ואם היו מתענים לא היה להם כח לעמוד בעבודה. ואנשי בית אב לא היו מתענים כלל. ובשלש שניות, אנשי משמר מתענים ומשלימין, ואנשי בית אב מתענים ולא משלימין. ובשבע אחרונות אלו ואלו מתענים ומשלימין.

ולשיטת חכמים, שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענים כלל. שלש שניות אנשי משמר מתענים ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתענים כלל.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ובשבע אחרונות, אנשי משמר מתענים ומשלימין, ואנשי בית אב מתענים ולא משלימין.

דף י"ז

א. אנשי בית אב, והם כהנים שעוסקים בעבודה באותו היום, אסור להם לשתות יין ביום ובלילה, לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבת. ועוד, שאם לא גמרו ביום, גומרים בלילה. ואנשי משמר, שעוסקים בעבודה באותו שבת, אסור להם לשתות יין בימים, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב, ולא יספיקו להקריב רוב הקרבנות, ויבואו הם ויסייעו להם. אבל מותר להם לשתות בלילות, שאין לחוש שתכבד העבודה, שהרי ראו מבערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה. והיפוך המערכה יכולים אנשי בית אב להספיק לבד.

ב. ולפיכך, כל כהן בזמן הזה, שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועים שם (שלא נתחללו מן הכהונה), אסור לו לשתות יין כל אותו היום (שמא יבנה המקדש ויהיה צריך לעבוד). ואם מכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועים שם, אסור לו לשתות יין כל אותה שבת. ואם אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועים שם, אסור לו לשתות יין כל השנה. ולשיטת רבי, מותר כל כהן לשתות יין בזמן הזה, ואין חוששים שיבנה המקדש, שאילו היו חוששים, היו אסורים לעולם, אפילו מי שמכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו, שמא ישתנה סדר משמרות, ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת. ונהגו הכהנים לשתות יין כשיטת רבי.

ג. אנשי משמר, ואנשי מעמד (כהנים לויים וישראלים שעומדים על קרבנות ציבור), אסור להם לספר ולכבס, כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהם מנוולים. וביום חמישי מותרים, מפני כבוד השבת.

ד. מלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביפיו תחזינה עיניך'. כהן גדול מסתפר מערב שבת לערב שבת, הואיל ומשמרות מתחדשות, ומשמרה שלא ראתהו עד עכשיו ובאה לראותו, הדבר נאה שתראהו ביופיו. כהן הדיוט מסתפר אחת לשלשים יום, שנאמר 'ופרע לא ישלחו', ולמדים 'פרע פרע' מנזיר, שסתם נזירות הוא שלשים יום, שנאמר 'יהיה' בגימטריא שלשים.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ה. בזמן הזה, מותר לכהן לגדל פרע, אפילו לשיטת חכמים שאסור להם לשחות יין, שאם יבנה המקדש יוכל להסתפר מיד, אבל אם ישתה יין, לא יוכל לשכחו בשינה מועטת, שלא אמרו דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגים את היין אלא כששתה רביעית, אבל אם שתה יותר כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו. (לפי גירסא אחת, רב אשי מחלק בין שתית יין לגידול פרע, ששתויי יין פוסלים את העבודה, ופרועי ראש אינם פוסלים. ולגירסא אחת נדחו דבריו).

ו. כהנים שתויי יין ופרועי ראש שעשו עבודה, חייבים מיתה, שנאמר בשתויי יין 'יין ושכר אל תשת וגו' ולא תמותו'. ופרועי ראש הוקשו לשתויי יין בספר יחזקאל, והלכה היא, אלא שיחזקאל סמכה על המקרא.

ז. כהנים שתויי יין שעשו עבודה, עבודתם פסולה, שנאמר 'יין ושכר אל תשת', וסמוך לו נאמר 'ולהבדיל בין הקדש ובין החול', להבדיל בין עבודה קדושה למחוללת, ללמדך שחילל את העבודה. וגם פרועי ראש שעשו עבודה, חיללו, שהרי הוקשו לשתויי יין בספר יחזקאל, והלכה היא אלא שסמכו יחזקאל על המקרא. (ולפי גירסא אחת, רב אשי חולק על דין זה, וסובר שפרועי ראש שעשו עבודה לא חיללו).

ח. כהן ערל פסול לעבודה. ודבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו, שנאמר ביחזקאל, כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי. והלכה היא, אלא שיחזקאל סמכה על המקרא.

דף י"ח

א. כל הימים הכתובים במגילת תענית שאסור להספיד בהם, לת"ק אסור גם ביום שלפניהם, אבל מותר ביום שלאחריהם. ולרבי יוסי אסור גם ביום שלאחריהם. וכל הימים שאסור רק להתענות בהם, לת"ק מותר בין ביום שלפניהם ובין ביום שלאחריהם, ולרבי יוסי ביום שלפניהם אסור, וביום שלאחריהם מותר.

ב. אבל שבתות וימים טובים, אע"פ שאסורים בהספד ובתענית, בימים שלפניהם ושלאחריהם מותר, שהם מדברי תורה ודברי תורה אין צריכים חיזוק.

ג. מר"ח ניסן ועד ח' בניסן, אסור בהספד, לפי שהועמד התמיד, שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד, והוכיחו להם מן הכתוב שיהיו באים

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

מתרומת הלשכה. וכן ביום שלפני ר"ח, אסור, משום יום שלפניהם. אבל משום לפני ר"ח לא היה נאסר, שר"ח הוא מדברי תורה.

ד. מיום ח' בניסן עד סוף החג, אסור בהספד, לפי שדחו בימים אלו את דברי הבייתוסים שהיו אומרים שעצרת לעולם אחר השבת. וכן ביום שלאחר החג, אסור, לשיטת רבי יוסי שבימים שאין מספידים אסור גם לאחריהם. אבל משום החג עצמו לא היה אסור לאחר יו"ט, שהיו"ט הוא מדברי תורה. ואע"פ שיום ח' ניסן כבר אסור משום הימים שהועמד בו התמיד, יש נפ"מ אם יארע דבר בשבעה ימים הראשונים של ניסן, ויצטרכו לבטל היו"ט ולהתענות בו, עדיין יהא יום ח' אסור.

ה. יום כ"ח אדר עשאוהו ליום טוב. לפי שגזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל, שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות, והפגינו יהושע בן שמוע וחבריו בלילה, וביטלו את הגזירה.

ו. לשיטת רבי יוסי אסור להתענות גם ביום כ"ט אדר משום יום שלאחר כ"ח. ואע"פ שכבר אסור משום יום שלפני ר"ח שהוא יו"ט מדרבנן משום שהועמד בו התמיד, יש נפ"מ בחודש מלא, כגון בשנה מעוברת שחודש אדר השני מלא, או באופן שביט דין עיברו את חודש אדר, שאז אסור ביום כ"ט אדר משום יום שלאחר כ"ח, וביום ל' אדר משום יום שלפני א' ניסן. וי"א שכל מקום שאסרו יום שלאחריו לא אסרו אלא בתענית ולא בהספד, וביום כ"ט אדר אסרו גם הספד, לפי שעומד בין שני ימים טובים, ועשאוהו כיום טוב עצמו. ועוד יש נפ"מ אם יארע דבר שיצטרכו לבטל יו"ט של כ"ח אדר ולהתענות בו, עדיין יהיה יום כ"ט אסור משום יום שלפני א' ניסן.

ז. רב פסק הלכה כרבי יוסי שיום שאסור בהספד אסרו גם ביום שלפניו וגם ביום שלאחריו. ושמואל פסק מתחילה כרבי מאיר שאסור רק ביום שלפניו, ולאחר ששמע שרשב"ג מקל יותר ומתיר גם ביום שלפניו, פסק כמותו, לפי שהוא דין דרבנן ויש לפסוק כדברי המקל.

ורבי יוחנן פסק לענין יום שאין מתענים בו, כרבי יוסי שיום שלפניו אסור ולאחריו מותר (ולא כרבי מאיר שמותר גם לפניו). ולענין יום שאסור בהספד כשיטת רבי מאיר שלפניו אסור ולאחריו מותר. (ולא כרבי יוסי שאסור גם לאחריו).

ח. י"ד וט"ו אדר, ימי פורים הם, ושניהם אסורים בהספד ובתענית, בין לבני הכרכים שפורים שלהם בי"ד, ובין לבני המוקפין שפורים שלהם בט"ו.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ט. יום י"ג אדר אסור בהספד ובתענית משום 'יום ניקנור'. שהיה אחד מאפרכי יוונים, שהניף ידו בכל יום על יהודה וירושלים, ואומר אימתי תיפול בידי וארמסנה, וכשנצחו בית חשמונאי, קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים, ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה, וידיים שהניפו על ירושלים תעשה בהם נקמה.

י. יום י"ב אדר, מתחילה היה אסור בהספד ותענית משום 'יום טוריינוס', שביקש להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל אותם מיד נבוכדנצר, אמרו לו הם היו צדיקים גמורים וראויים ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי לעשות נס על ידו, ואותו רשע הדיוט הוא ואין ראוי לעשות נס על ידו, ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש למקום, ולא מסרנו הקב"ה בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך. ואף על פי כן הרגן מיד, ולא זז משם עד שבאו שני שרים מרומי ופצעו את מוחו בגזירין. ולאחר מכן ביטלו יום טוב זה, לפי שנהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו. ומאחר שנתבטל, לא אסרוהו גם משום יום שלפני יום ניקנור.

יא. בני כפרים שמקדימין לקרות מגילה מי"א אדר ואילך, מותרים בהספד ותענית ביום י"א וי"ב אדר. ואין איסור בי"ב משום יום טוריינוס, או משום יום שלפני יום ניקנור, ובי"א משום יום שלפני טוריינוס, שכבר נתבטל יום טוריינוס.

יב. אין גוזרים תענית על הציבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים. ואם התחילו סדר תעניות, אין מפסיקים. ומה נחשב התחלה? י"א שכבר התענו שלש תעניות, שני וחמישי ושני, וי"א שכבר התענו תענית אחת.

יג. לרבי מאיר בשם רבן גמליאל, אע"פ שאין מפסיקים אם כבר התחילו סדר התעניות, מ"מ אין משלימים בהם את התענית. (וכן בתשעה באב שחל להיות בערב שבת, אין משלימים התענית). ולשיטת חכמים משלימים התענית. וכן הלכה.

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

סדר תעניות אלו למסקנא

דף י"ט

א. כשיצאה רביעה ראשונה שניה ושלישית ולא ירדו גשמים, מתענים סדר התעניות כפי שנתבארו למעלה (בפרק הקודם). אבל אם ירדו גשמים ברביעה ראשונה, וזרעו ולא צמחו, או שצמחו וחזרו ונשתנו ממנהגם, שתחת חיטה יצא חוח, או תחת שעורה באשה, או שלא היו חיטים בשיבולים, או שינוי אחר, מתריעים עליהם מיד, וכל חומר של תעניות אחרונות נוהג מיד בראשונות.

ב. ודווקא כשנשתנו, אבל אם יבשו, אפילו אם עלו בקנה מעט לאחר שנתייבשו, אין מתריעין, שבין כך לא יועיל התרעתם והוא תפילת שוא. (וי"מ שאם יבשו אין מתריעים שממילא הם חוזרים. ואפילו אם עלו בקנה, ועדיין לא בישלו כל צרכן, א"צ להתריע, לפי שיגדלו יותר).

ג. אם פסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום, מתריעים עליהם, מפני שהיא מכה המביאה לידי בצורת.

ד. אם לא ירדו גשמים בעיר אחת, ובעיר אחת ירדו, אותה העיר שלא ירדו בה מתענה ומתרעת. וסביבותיה, לת"ק מתענות ולא מתריעות, ולרבי עקיבא מתריעות ולא מתענות (שבני העיר שלא ירדו עליה גשמים ילכו לקנות תבואה בעירם, ויהיה בה רעב). וכן עיר שיש בה דבר או מפולת, אותה העיר מתענה ומתרעת, וסביבותיה לת"ק מתענות ולא מתריעות, ולרבי עקיבא מתריעות ולא מתענות. איזהו דבר? עיר המוציאה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. פחות מכאן אין זה דבר.

ה. על אלו מתריעים בכל מקום, על השידפון (בתבואות), ועל חולי הירקון, ועל הארבה ועל החסיל, ועל חיה רעה (שמשכלת בני אדם), ועל החרב (חיילות ההולכים להרוג ולהשחית בכל מקום, מפני שהיא מכה מהלכת. מעשה שגזרו זקנים מירושלים בעריהם תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון, וכן על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן. ולרבי יוסי לא אכלו, אלא נראו שני זאבים).

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ו. על אלו מתריעים בשבת בתפילת עננו: על עיר שהקיפוה נכרים, או נהר, ועל הספינה המיטרפת בים. ולרבי יוסי מתריעים לעזרה ולא לצעקה (ראה לעיל דף י"ד). לשמעון התימני מתריעים בשבת גם על הדבר, ולא הודו לו חכמים.

ז. על כל צרה שלא תבוא על הצבור מתריעים, חוץ מעל רוב גשמים (כשהוא טורח לבני אדם, אבל אינו מקלקל התבואה).

ח. מעשה בחוני המעגל שלא זז מעוגה עד שירדו גשמי ברכה. שהיה מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו, ועליו הכתוב אומר ישמח אביך ותגל יולדתך.

ט. אם התחילו להתענות, וירדו גשמים קודם הנץ החמה, לא ישלימו את התענית. אבל אם ירדו לאחר הנץ החמה, ישלימו. ולרבי אליעזר אם ירדו קודם חצות לא ישלימו, ואם ירדו לאחר חצות ישלימו. וכן הורה רבי טרפון בתענית שגזרו בלוד וירדו גשמים קודם חצות, שיאכלו וישתו ויעשו יום טוב. ובבין הערבים קראו הלל הגדול.

י. עיר שאין בה תבואה, ויש בעיירות אחרות, ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה, הרי זו בצורת. ואם צריך להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים, הרי זה רעב, שהוא קשה מבצורת. (וי"מ, שאם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר לכאן, או להמתין עד שייגדל נהר אחר ויבא כאן, זו היא בצורת. ואם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר, וצריך להביא מים מעיר אחרת, הרי זה רעב).

יא. אם מוכרים סאה של חטים בסלע, והיא מצויה לקנות, הרי זו בצורת. ואם מוכרים ארבע סאים בסלע, אבל אין מצוי לקנות, הרי זה רעב. ודוקא כשהמעות בזול והפירות ביוקר, אבל אם המעות ביוקר (שאינן מעות מצויות להם), אפילו הפירות בזול, מתריעים עליה מיד.

יב. אם ירדו גשמים לצמחים אבל לא לאילן, כגון שירדו בנחת ולא בכח, או שירדו לאילן ולא לצמחים, שירדו בכח ולא ירדו בנחת, או שירדו לזה ולזה ולא לבורות שיחין ומערות, שירדו בנחת ובכח, אבל לא ירדו הרבה. או שירדו לבורות שיחין ומערות ולא לצמחים ואילנות, כגון שירדו בכח גדול יותר מדאי (וי"מ מטר דק ועבה יותר מדאי), מתריעים עליהם מיד.

יג. מתריעין על האילנות בימי הפסח. ועל בורות ושיחין ומערות אם לא ירדו להם גשמים, מתריעים בפרוס החג. ואם אין להן מים לשתות, מתריעין עליהם

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

מיד אפילו בימות החמה. ואיזהו מיד שלהן? שני וחמישי ושני. ואין מתריעים אלא באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות.

יז. על אסכרא, בזמן שיש בה מיתה, מתריעים עליה, ובזמן שאין בה מיתה, אין מתריעין עליה.

טו. מתריעים על הגובאי בכל שהוא, שאפילו לא נראה אלא קצת, בידוע שעתידים לבוא לרוב. ולרבי שמעון בן אלעזר מתריעים גם על חגב כל שהוא. (אבל לת"ק אין מתריעים על חגב כל שהוא, שמצוי הוא, ואינו מכלה כל כך כארבה).

טז. לת"ק מתריעין על האילנות רק בשאר שני שבוע, אבל לא בשביעית, שהפירות הפקר, ועל בורות שיחין ומערות מתריעים גם בשביעית. ולרשב"ג מתריעים בשביעית גם על האילנות, וגם על הספיחים, מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

יז. מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם. יש שנה שגשמיה מרובין, ויש שגשמיה מועטים. יש שנה שיורדים בזמנם, ויש שאין יורדים בזמנם. בזמנם דומה לעבד שרבו נתן לו פרנסתו באחד בשבת, שהעיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה. שלא בזמנם דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בערב שבת, שעיסה נאפית ונאכלת שלא כתיקנה. שנה שגשמיה מרובים דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת, שריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב, ועיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב, כלומר שהטרשים והרוח בולעים מרוב גשמים כמו שהיו בולעים מן המיעוט. שנה שגשמיה מועטים דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט, שריחים טוחנות מן הקב מה שטוחנות מן הכור, ועיסה אוכלת מן הקב מה שנאכלת מן הכור, שהגשמים נבלעים בטרשים ואין מרביעים את הארץ. דבר אחר משל לאדם שמגבל את הטיט, אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה, אם יש לו מים מועטים מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה.

א. מעשה בנקדימון בן גוריון שלוח מהגמון שתיים עשרה עינות מים ליורדי רגלים, וביום האחרון שקבעו התפלל בבית המקדש וירדו גשמים ונתמלאו יותר, וזרחה לו חמה להראות שעדיין יום הוא. ו'בוני' שמו, אלא שנקרא נקדימון לפי שנקדרה חמה בעבורו.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ב. שלשה נקדמה חמה בעבורן: א) משה, י"א שנלמד בגזירה שוה מיהושע, וי"א שנאמר 'רגזו וחלו מפניך' בשעה שנקדמה לו חמה. ב) יהושע, שנאמר 'וידם השמש'. ג) נקדימון בן גוריון, כמבואר לעיל.

ג. כאשר אמר הנביא 'על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר', נתכוין על שניהם לקללה, אותה שימטיר עליה רוב גשמים שמקלקלין את התבואה, וזו שלא ימטיר, אין גשמים ואין תבואה גדילה.

ד. יש קללות שהברכה רמוזה בהם: א) היתה ירושלים לנדה, שיש לה תקנה כנדה שיש לה היתר. ב) היתה 'כאלמנה', ולא אלמנה ממש, אלא כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור. ג) 'וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים', שלא יעמידו מהם מוכסין וסרדיוטין. ד) 'והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים', המשלים כקנה שעומד במקום מים, וגזעו מחליף, ושרשיו מרובין, וכל רוחות שבעולם אין מזיזות אותו אלא הולך עמהם, וכשדממו הרוחות עומד הקנה במקומו. ולא עוד אלא שזכה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ס"ת נביאים וכתובים. ועל זה אמרו, טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל, מברכה שבירכם בלעם, שהמשילם לארז שאינו עומד במקום מים, ואין גזעו מחליף, ואין שרשיו מרובין, וכל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו.

ה. לעולם יהא אדם רך כקנה ולא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות. מעשה ברבי אלעזר ברבי שמעון שאמר על אדם מכוער כמה מכוער אותו האיש, ולא רצה למחול לו אלא בשביל בני עירו. ומיד דרש שיהא אדם רך כקנה.

ו. מתריעים על מפולת. ודווקא כשנופלים בתים שאינם רעועות, ושאינן ראויות ליפול, אבל אם נופלים בתים רעועות, או שראויות ליפול מחמת גובהם, או משום שעומדים על שפת הנהר, אין מתריעים.

ז. לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושים לי נס, שמא אין עושים לו נס. וגם אם עושים לו נס, מנכים לו מזכותיו. שנאמר 'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת'.

ח. רב אדא בר אהבה האריך ימים, לפי שמימיו לא הקפיד בביתו, ולא צעד בפני מי שגדול ממנו, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ותפילין, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא שש

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

בתקלת חברו, ולא קרא לחברו בהכינתו (שמכנים אותו בני אדם לגנאי), וי"א בחניכתו (של לווי של משפחתו).

ט. דברים טובים שהיה רב הונא נוהג בהם:

א) בכל יום המעונן היה מסייר בעיר, וסותר כתלים רעועים, שלא תפילם הרוח, ואם היה בעליו עני שלא היה יכול לחזור ולבנות, היה בונה אותו משלו.

ב) בערב שבת היה שולח לקנות כל הירקות שהותירו הגננים, וזורקן לנהר, שאם היה נשאר בידם היה מתקלקל, ולא יביאו לעתיד ירקות לצרכי שבת. ולא היה נותן לעניים, שאז היו מסתמכים עליהם ולא יקנו, ושמא לא ישתייר כלום ולא יהיה להם מה לאכול לשבת. ולא נתנם לבהמה, שאין מאכילים מאכל אדם לבהמה. (י"א משום ביזוי אוכלים, שנראה כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה לעולם. וי"א שחסה תורה על ממון ישראל, אבל כשזורק בנהר, הנהר מוליכם מצד אחר ובני אדם אוכלים אותם).

ג) כשהיתה לו רפואה שאין מצויה לרבים, היה ממלא כדו ממנה, ותולה ליד פתח ביתו לכל הרוצה. וי"א שהכיר דרכו של שד שמזיק למי שאוכל בלא נטילת ידים שחרית, ותלה כד מים למי שצריך לאכול שיטול ידיו.

ד) בשעת סעודתו היה פותח דלת ביתו, ומודיע שכל מי שצריך יבוא ויאכל.

דף כ"א

א. מי שמת, והניח ממונו ביד איש נאמן, ואמר תנו שקל לבניי להוצאה בשבוע, ויש לו בנים הרבה, וצריכים סלע, נותנים להם סלע, שאם היה בדעתו שלא ליתן אלא שקל, היה מצוה שלא יתנו להם אלא שקל, ולא אמר שקל אלא כדי לזרזם במשא ומתן. ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנים להם שקל.

ב. ואם הוסיף ואמר, שאם מתו ירשו אחרים תחתיהם, בכל אופן אין נותנים להם אלא שקל, שרוצה לצמצם כדי שאם ישאר מבניו יתנוהו לאחרים. וזו היא שיטת רבי מאיר ש'מצוה לקיים דברי המת', שאם לא היה מצוה, היו נותנים להם כל הראוי להם, שכל הממון שלהם, ורק לאחר מיתתם יזכו האחרים. אבל משום מצוה שרוצים לקיים דבריו, מקמצים את הממון כדי שיהא שם מותר.

ב. נחום איש גמזו קיבל על עצמו שיסתתמו עיניו, ושיהיה גידם משתי ידיו וקיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא בשחין, לפי שהניח לעני להמתין עד שיפרוק מן החמור ומת בתוך כך. ונקרא איש גמזו, שעל כל דבר אמר 'גם זו לטובה'.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ומעשה שגנבו לו אבנים טובות ששלחו עמו למלך ומלאוהו בעפר, ואמר גם זו לטובה, ונהפכו לחרבות וחיצים כעפרו של אברהם אבינו.

ג. עיר המוציאה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה (מת אחד בכל יום), או שמוציאה אלף וחמש מאות רגלי, ויצאו תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זו דבר, ומתריעים עליה. אבל אם יצאו בארבעה ימים, אין זה דבר, אלא אקראי בעלמא. ואם יצאו ביום אחד, לרבי יהודה אינו דבר. ולרבי מאיר הוא דבר, כדרך שסובר בשור תם, שנעשה מועד אם נגח שלש פעמים ביום אחד, בקל וחומר, שאם ריחק נגיחותיו בשלשה ימים הוא מועד, כל שכן אם קירב נגיחותיו. וכשיטתו נהג רב נחמן בר חסדא, וגזר תענית כשיצאו שלשה מתים ביום אחד.

ד. לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו, שכן מצינו בהר סיני שכל זמן ששכינה שרויה עליו נזהרו שלא לרעות עליו צאן ובקר, ובמשך היובל המה יעלו בהר. וכן אהל מועד שבמדבר, כל זמן שהיה נטוי שילחו משם כל צרוע וכל זב, וכשהוגללו הפרוכות הותרו זבין ומצורעים ליכנס שם.

ה. בסורא היה דבר חוץ מבשכונתו של רב, בזכות אדם שהיה משאיל כליו לקבורה, וניצלו ממיתה מדה כנגד מדה. בעירו של רב הונא היה דליקה, חוץ מבשכונתו, בזכות אשה אחת שהסיקה את תנורה מעצים שלה, ונתנה לשכיניה לאפות בו.

ו. רב יהודה גזר תענית כשהגיע ארבה גם כשלא אכלו כלום, שהרי צריכים מזונות ובודאי יפסידו התבואה. ועוד גזר על דבר שהגיע אצל חזירים, שבני מעיים שלהם דומה לבני אדם. שמואל גזר תענית על דבר שהיה במקום רחוק, שלא היה נהר או מחיצה שיפסיק ביניהם. ודווקא כשיש שם שיירות, שהדבר מתלווה עמהם. ורב נחמן גזר גם על דבר שהיה בא"י, אע"פ שלא היו שיירות, שאם הגבירה לוקה כל שכן שהשפחה תלקה.

ז. לאבא אומנא אמרו שלום מן השמים כל יום, בזכות צניעות שהיה נוהג כשהקז דם, והיה מרחם על מי שאין לו שלא יצטרך לפרוע ולא יתבייש, ולתלמיד חכם היה מוסיף משלו להבריא עצמו. אביי שלח חכמים ונטלו ממנו מצעיו, ולא רצה לקבלם לפי שדעתו היה שנטלוהו לצדקה של פדיון שבויים.

ח. לאביי אמרו שלום מן השמים כל ערב שבת, ולרבא כל ערב יו"כ, וחלשה דעתו של רבא, אמרו לו דייך שאתה מגין על כל בני עירך.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

דף כ"ב

א. אליהו העיד על שומר בית האסורים שהוא בן עולם הבא, לפי שהיה נזהר להפריד בין אנשים לנשים בבית האסורים, והיה מוסר נפשו להציל בנות ישראל שנכרים נתנו את עיניהם בהם. והיה לבוש כנכרי ומתהלך ביניהם, כדי לשמוע אם גזרו גזירות, ולהודיע לחכמים שיבקשו רחמים. ועוד העיד אליהו על שני בני אדם שהם בני עולם הבא, שהיה מנהגם לשמוח אנשים מדוכאים, ולעשות שלום בין אנשים ניצים.

ב. על השדפון, ועל הירקון, ועל ארבה וחסיל, ועל חיה רעה, מתריעים בכל מקום.

ג. על השדפון ועל הירקון מתריעים בכל שהוא. (י"מ שמתענים רק במלא פי תנור, ומתריעים בכל שהוא). ארבה וחסיל, אפילו אם לא נראו בארץ ישראל אלא כנף אחד, מתריעין עליהן.

ד. מתריעין על חיה רעה כשהיא משולחת מן השמים, אבל לא כשאינה משולחת אלא באה כדרכה. ואיזו היא משולחת ואיזו לא? א) אם נראתה בעיר ביום, הרי זו משולחת. אבל נראתה בעיר בלילה, או בשדה אפילו ביום, אינה משולחת. ב) ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן היא משולחת. ואם נחבאת מפניהם, אינה משולחת. עמדה במקומה, אם היא בשדה הסמוכה לאגם אינה משולחת, ואם היא בשדה שאין סמוכה לאגם היא משולחת. ג) ואם רצתה אחר שני בני אדם באגם, אינה משולחת. ואפילו אם אכלה את שניהם, אינה משולחת. אבל אם טרפה את שניהם, ואכלה אחד מהם, הרי זו משולחת. ד) עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה, אפילו אם היה בכך קטן של ציידין, שאינו בנין קבוע, הרי היא משולחת.

ה. מתריעים אפילו על חרב של שלום, שעוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת. והרי יאשיהו נכשל בחרב של פרעה נכה, שרצה לעבור דרך ארץ ישראל כדי להילחם באשור, ולא נתן לו, שדרש מ'חרב לא תעבור בארצכם' שאפילו חרב של שלום. וירו בו עד שעשו כל גופו ככברה. ונענש לפי שהיה לו לימלך בירמיהו, ולא ידע שאין דורו דומה יפה בעיני המקום.

ו. זקנים מירושלים גזרו תענית בעריהם על שנראה שדפון כמלא פי תנור של פת באשקלון. ונסתפקו אם היה ככיסוי התנור, או כשורה של לחם הדבוקין זה אצל זה בפי התנור. ולא נפשט.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ז. זאבים שבלעו תינוקות, והקיאום דרך בית הרעי לאחר ששהו ימי עיכול, הברש טהור, לפי שנתעכל ופירשא בעלמא היא, והעצמות טמאים, לפי שאינם מתעכלים.

ח. מתריעים בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר, ועל ספינה המיטרפת בים, ועל יחיד שנרדף מפני נכרים, או מפני לסטים, או מפני רוח רעה.

ט. לת"ק היחיד רשאי לסגף את עצמו על כל אלו בתענית. ולרבי יוסי אינו רשאי, שמא מתוך חולשתו לא יוכל להתפרנס מיגיעו, ויצטרך לבריות, ושמא לא ירחמו הבריות עליו. והתורה אמרה 'ויהי האדם לנפש חיה', נשמה שנתתי בך, החייה.

י. לשמעון התימני מתריעים בשבת גם על הדבר, ולא הודו לו חכמים, אלא אין מתריעים עליה אפילו בחול. (גזירה שמא יתריעו בשבת).

יא. אין מתפללים על רוב טובה, שנאמר 'אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די'. ומהו 'עד בלי די', עד שיבלו שפתותיכם מלומר די'.

יב. ולפיכך אין מתריעים על רוב גשמים. ובבבל שהיא מצולה, מתריעים על רוב גשמים. וכן היו שולחים אנשי משמר לאנשי מעמד בשנה שגשמיה מרובים, שיתנו עיניהם באחיהם שבגולה שלא יהא בתיהם קבריהם. ובארץ ישראל, לעולם אין מתפללים שלא ירדו גשמים.

דף כ"ג

א. נאמר בתורה 'ונתתי גשמיכם בעתם'. ומהו בעתם? שתהא שנה שאינה שכורה מגשמים מרובים, שהם מטשטשים את הארץ ואינה מוציאה פירות, ולא צמאה ממיעוט גשמים, אלא בינונית. דבר אחר, שירדו בלילי רביעיות ובלילי שבתות, שאין בני אדם הולכים בדרכים (מפני אגרת בת מחלת ומלאכי חבלה שיש להם רשות לחבל). ובימי שמעון בן שטח ירדו גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות, ונעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצררו מהם דוגמא לדורות, להודיע כמה החטא גורם. וכן בימי הורדוס שהיו עוסקים בבנין המקדש, היו יורדים גשמים בלילה, ולמחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה, ויצאו העם למלאכתן, וידעו שמלאכת שמים בידיהם.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

ב. חוני המעגל ישן שבעים שנה, ובקומו לא האמינוהו שהוא חוני, וביקש על עצמו שימות, באמרו 'או חברותא או מיתותא'.

ג. כשהיו צריכים לגשמים, היו חכמים שולחים לאבא חלקיה נכדו של חוני, והיה מתפלל וגשמים באים. וראו אצלו חכמים דברים שהיה נזהר בהם:

א) לא החזיר שלום כשהיה שכיר יום, כדי שלא לבטל לרגע ממלאכתו. (ב) לא הניח משאוי של עצים על טלית שאולה שעל כתפו, משום שלא שאלה אלא להתעטף בה, ולא להטיל עליה עצים. (ג) כשעבר במים היה נועל את מנעלו, שאין רואים מה שיש שם, ואפשר שישכנו דג או נחש. (ד) במקום קוצים הגביה את בגדיו, שהרגל יש לה רפואה, והבגדים לא. (ה) כשהגיע לעירו, יצאה אשתו מקושטת, כדי שלא יתן עינו באחרת. (ו) אשתו נכנסה לבית תחילה, ולאחר מכן נכנס הוא, ואח"כ החכמים, לפי שלא בדקם עדיין. (ז) כשכרך את פתו, לא אמר לחכמים שיאכלו גם הם, שלא היה לו לחם הרבה, ולא רצה שיחזיקו לו טובת הנאה בחינם. (ח) לבנו הגדול נתן פרוסה אחת, ולקטן שני פרוסות, לפי שהגדול בבית, והקטן מצוי בבית המדרש כל היום ולומד אצל רבו. (ט) כשהתפללו הוא ואשתו על הגשמים, התחילו העננים לבוא מזווית שלה, לפי שהיא מצויה בבית, ונותנת לעניים פת והנאתם קרובה, והוא היה נותן להם מעות שאין הנאתם קרובה. ועוד, שהוא התפלל על הבריונים שבשכונתו שימותו, והיא היתה מתפללת שיחזרו בתשובה, וכך היה.

ד. מה בין חסידי בבל לתקיפי א"י: (א) רב הונא ורב חסדא יחד היו צריכים לבקש על מטר, והיו עושים זאת בפרהסיא, ורבי יונה לבדו היה מבקש על גשמים, והתפלל במקום צנוע, וגם לבני ביתו לא הודיע שהולך להתפלל. (ב) רבי מני בנו של רבי יונה נשתטח על קבר אביו על שציערוהו בי נשיאה, ודבקו כרעי סוסיהם מעל מערתו עד שקיבלו עליהם שלא יצערוהו. (ג) רבי יצחק בן אלישיב היה נענה על כל מה שהתפלל.

דף כ"ד

א. השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו, אף על פי שחזר והשליכו במים והוא עדיין מפרכס, חייב משום נטילת נשמה, שבוודאי לא יחיה.

ב. רבי יוסי דמן יוקרת ביקש על בנו שיאסף שלא בזמנו, לפי שהטריח את קונו להוציא פירות מתאנה שלא בזמנה. ועוד ביקש על בתו שהיתה נאה, שתשוב לעפרה ולא יכשלו בה בני אדם, לפי שהיו הבריות מצטערות בה.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ג. אלעזר איש ברתא היה נותן כל מה שבידו לצדקה, והיו גבאי צדקה נחבאים ממנו, פעם אחת נתן להם כל מה שהכין לקנות נדוניא לבתו, וקנה חטים בזוז שנשאר לו, ונעשו לו נס ונתרבו מאד, והקדישן כדי שלא ליהנות ממעשה נסים.

ד. כשגזרו תענית בבית הנשיא, לא היו רבי יוחנן וריש לקיש צריכים לקבל עליהם התענית, שהם נגררים אחריהם וכאילו קיבלו עליהם.

ה. אם עיני העם רשעים הם, א"צ לבדוק מן השמים מה מעשיהם של שאר העם, משל לכלה שענינה יפות שאין כל גופה צריכה בדיקה, ואם עיניה טרוטות כל גופה צריכה בדיקה.

ו. רבי גזר תענית ולא ירדו גשמים, ואמר אילפא (י"א רבי אילפי) 'משיב הרוח' ונשבה הרוח, 'מוריד הגשם' וירדו גשמים. בזכות שהיה טורח להביא בשבת יין לכפרו (שהיו עניים ולא היה להם יין), ומוציא את כולם ידי חובת קידוש והבדלה. וכן היה מעשה אצל רב, במלמד אחד שאמר 'משיב הרוח' ונשבה הרוח ו'מוריד הגשם' וירדו גשמים, בזכות שהיה מקריא לבני העניים כבני העשירים, ולא היה נוטל שכר ממי שאין לו, והיה יודע לשחד ולפייס את התינוקות שלא רצו לקרות עד שהיו רוצים.

ז. כל ידות האוכלים, אם נגעה טומאה בהן, נטמא גם האוכל הצריך לידות, שהיד מכניס את הטומאה ומוציא. אשה שהיא כובשת ירק, הידות טהורין, שהן משתברות והאוכל נשמט ונפסק מן היד מחמת כבישה. וכן זיתים שכבשן עם העלין שלהן, העלים טהורים משום ידות, שלאחר כבישה אינם ראויים להיות בית יד.

ח. בימי רבה לא התקבלו תפילותיהם על הגשמים אע"פ שצווחו כל היום, ובימי רב יהודה התקבלה תפילתם מיד, ואע"פ שהחכמים בימי רבה היו גדולים הרבה בתורה, דורם לא היה יפה.

ט. במטתו של רבא נמצאו סכינים של שדים שרצו להרגו, לאחר שהטריח כלפי מעלה, וביקש על גשמים בימי תמוז כדי לינצל משבור מלכא.

י. הכהן גדול היה מתפלל ביום הכיפורים, שלא יכנסו לפני הקב"ה תפילת עוברי דרכים שיפסקו הגשמים. ואע"פ כן לא הועילה תפילתו בפני רבי חנינא בן דוסא, שביקש שיפסקו הגשמים כשהיה בדרך, באמרו שכל העולם כולו בנחת וחנינא בצער, ופסקו הגשמים. וכשהגיע לביתו אמר, כל העולם כולו בצער, וחנינא בנחת, וחזרו הגשמים.

וכך היה כהן גדול מתפלל: יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתהא השנה הזו אם שחונה (אם תהא חמה), תהא גשומה וטלולה, ואל יכנס לפניך תפילת עוברי

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

דרכים. ומסיים בה, לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה, ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה ולא לעם אחר.

דף כ"ה

א. בכל יום בת קול אומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני (רבי חנינא בן דוסא), וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת.

ב. וניסים רבים היו אצל רבי חנינא בן דוסא: א) מעשה שביישה שכנתה את אשתו על שהדליקה את התנור חינם, ומצאו בה חלות בדרך נס. ב) מעשה שביקשו הוא ואשתו רחמים וירדה להם פס של זהב, והחזירום לאחר שראה בחלום שיחסר משולחנו לעולם הבא, ולקחו ממנו. ונס האחרון גדול מן הראשון, כי מן השמים נותנים ואין נוטלים. ג) פעם אחת הטילה בתו לנר חומץ במקום שמן, ואמר 'מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק', והיה דולק כל היום עד שהביאו ממנו אור להבדלה. ד) מעשה שנתארכו ע"י תפילתו קורות שבנה שכינו בביתו, כדי שיגיעו לכתלים. ה) מעשה שעזיזו הביאו דוב בקרניהן, כדי להוכיח לשכניו שאינם מפסידים להם. ומאין היו לו עיזים, שמצא תרנגולים והרבו, ומכרן וקנה בדמיהם עיזים.

ג. אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי לוי עשה כן, שאמר כשלא ירדו גשמים 'רבוש' ע' עליית וישבת במרום, ואין אתה מרחם על בניך', וירדו גשמים. וגרם לו החטא שנעשה צולע בשעה שהראה לרבי איך לעשות 'קידה' (שנועץ שני אגודליו בארץ, ושוחה ונושק את הרצפה).

ד. צדיק נמשל לתמר וארז, שנאמר 'צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה', לומר שגזעו מחליף כארז (שיקום בתחיית המתים), ועושה פירות כתמר (שיש לו שכר לעתיד).

ה. הלוקח אילן מחבירו כדי לקוצצו, מגביהו מן הקרקע טפח כדי שיחזור ויצמח, וקוצץ. ובסדן השקמה (שכבר נקצץ פעם אחת וגדל), מניח שני טפחים. ובבתולת השקמה (שלא נקצץ מעולם), שלשה טפחים. בקנים ובגפנים, מניח מקשר התחתון ולמעלה. בדקלים, או במיני ארזים שאין גזעם מחליף, חופר למטה ומשריש.

ו. רבי אליעזר גזר י"ג תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים, עד שבצאתם מן האחרונה אמר להם תקנתם קברים לעצמכם? געו בבכיה וירדו גשמים. ועוד מעשה שאמר לפני התיבה כ"ד ברכות ולא נענה, ואחריו אמר רבי עקיבא 'אבינו

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים, ויצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה לא.

ז. עד מתי יהו גשמים יורדים והציבור פוסקים מתעניתם: לרבי מאיר כשטשטשו בעומק הקרקע כשיעור מלא ברך המחרישה. ולחכמים כשנכנסו גשמים בקרקע יבישה טפח, ובבינונית טפחיים, ובקרקע עבֹדָה (שדה חרושה), שלשה טפחים.

ח. כשנכנסו הגשמים טפח בעומק קרקע עבֹדָה, תהום יוצא לקראתו טפחיים. וכשנכנסו טפח בקרקע שאינה עבֹדָה, תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים.

ט. כשמנסכין מים בחג, תהום אומר לחבירו אבע מימיך, קול שני ריעים (של ניסוך המים והיין) אני שומע, שנאמר 'תהום אל תהום קורא לקול צנורך'. ומלאך הממונה על הגשמים 'רידיא' שמו, ודומה לעגל ששפתותיו פרוסות, ועומד בין תהום תחתון לעליון, ואומר (בשעת ניסוך המים) לעליון חשור (הורד) מימיך, ולתחתון אבע מימיך.

י. היו מתענים, וירדו גשמים, לרבי מאיר אם ירדו קודם נץ החמה, לא ישלימו. ואם ירדו לאחר נץ החמה, ישלימו. ולרבי יהודה אם ירדו קודם חצות לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו, שחצות הוא זמן אכילה, ומאז חל התענית, כיון שלא סעדו בשעת סעודה. ולרבי יוסי אם ירדו קודם תשע שעות לא ישלימו, לאחר תשע שעות ישלימו, שכן מצינו באחאב שהתענה מתשע שעות ולמעלה (שדרך בני מלכים לאכול בתשע שעות).

יא. גזרו תענית וירדו גשמים קודם הנץ, לשמואל הקטן אין זה שבחו של ציבור, אלא משל לעבד שמבקש פרס מרבו, אמר תנו לו ואל אשמע קולו. וכן אם ירדו לאחר התענית, אין זה שבחם, כי הוא משל לעבד שמבקש פרס מרבו, ואמר המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו. אלא מהו שבחו של ציבור? כשאמרו 'משיב הרוח' ונשבה הרוח, 'מוריד הגשם' וירדו גשמים.

יב. אין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וכרס מלאה, ולפיכך הורה רבי טרפון כשגזרו תענית בלוד וירדו גשמים קודם חצות, שמתחילה יאכלו וישתו ויעשו יום טוב, ובבין הערבים קראו הלל הגדול. אבל לבני מחוזא הורה רב פפא לומר הלל תחילה, לפי שמצוי בהם שכרות.

הדרן עלך סדר תעניות אלו למסקנא

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

בשלשה פרקים למסקנא

דף כ"ז

א. תנאים נחלקו בדין נשיאות כפים בתעניות ובמעמדות:
(א) לרבי מאיר, כהנים נושאים את כפיהם בתעניות ובמעמדות כל זמן שמתפללים, כלומר שלשה פעמים, בשחרית במנחה ובעילה (שהיו נוהגים להתפלל נעילה בכל התעניות). וביום הכיפורים ארבע פעמים, שנושאים כפים גם במוסף. ובכל יום אין נושאים כפים במנחה משום שמצוי בה שכרות, אבל בתענית אין שכרות.

(ב) לרבי יהודה נושאים כפים בשחרית ובמוסף, אבל לא במנחה ובעילה, שמכיון שבכל יום שכרות מצויה בזמן מנחה ונעילה, גזרו חכמים גם בתענית שלא ישאו כפים.

(ג) לרבי יוסי, תפילת נעילה יש בה נשיאת כפים, ותפילת מנחה אין בה נשיאת כפים, שתפילת מנחה ישנה בכל יום, ולכך גזרו שלא ישאו בה כפים גם בתענית, אבל בתפילת נעילה שאינה בכל יום אלא בתענית, לא גזרו.

ב. ונחלקו אמוראים כדברי מי פוסקים לדינא:

(א) לרב, הלכה כרבי מאיר שפורשים כפים בתעניות בכל התפילות, ודורשין כן לרבים. (ב) לרבא המנהג כרבי מאיר, שאין דורשים כן לרבים, אבל מורין כן. (ג) לרבי יוחנן נהגו העם כרבי מאיר, שאין מורין כן, אבל אם עשו כרבי מאיר אין מחזירין אותם. (ד) לרב נחמן הלכה כרבי יוסי שנושאים כפים בנעילה אבל לא במנחה. ועתה נושאים כפים גם במנחה, לפי שמאחרין התפילה עד שקיעת החמה, ולא כבכל יום שהיה מנהגם להתפלל משש שעות ומחצה.

ג. שיכור אסור בנשיאת כפים, לפי שנסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר, לומר שמברך אסור בין כמו נזיר. אבל מותר למברך לאכול חרצון, לפי שהוקש למשרת במקדש שמותר בחרצון. וכן כהן בעל מום מברך, לפי שהוקש לנזיר. ואסמכתא היא ומדרבנן, ולכן עושים ההיקש לקולא. (שאר דיני המשנה יבוארו בס"ד במקומם בגמרא).

דף כ"ז

א. נביאים הראשונים תיקנו 'מעמדות', לפי שקרבן התמיד בא משקלים של כל ישראל, ואיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים שם, לכך תיקנו כ"ד משמרות של כהנים שיקריבו במקדש, ועל כל משמר היה מעמד בירושלים של כהנים לויים וישראלים, וכשהגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולויים עולים לירושלים, ומוכל המעמדות היו קבועים בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם, ושאר ישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם וקוראים במעשה בראשית (כגירסת רש"י במשנה).

ב. ומתחילה לא היו כ"ד משמרות כהונה, שמשה רבינו תיקן שמונה משמרות, ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר, ושמואל העמידן על שש עשרה, ודוד העמידן על עשרים וארבע. וי"א שמשה תיקן שש עשרה משמרות, שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר, העמידום על כ"ד משמרות, ששה עשר מאלעזר, ושמונה מאיתמר.

ג. ומאותם כ"ד משמרות, היו שתיים עשרה ביריחו, שחצי המשמר היו עולים כשהגיע זמנם לירושלים, וחצי השני היה עולה ליריחו (לגירסת רש"י), לספק מים ומזון לאלו שבירושלים, ונמצא שבמשך הזמן של כל כ"ד משמרות, היו י"ב משמרות ביריחו, שבכל שבוע היו עולים לשם חצי משמר.

ד. ובבית שני, עלו מן הגולה רק ארבעה משמרות (והשאר לא רצו לעלות), ואלו הן: ידעיה, חרים, פשחור, ואימר. עמדו נביאים שביניהם וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה, וכתבום על כ"ד חתיכות של קלף, בללום ונתנום בקלפי, ובא אחד ממשמרה של ידעיה, ונוטל חלקו וחמש חתיכות קלף, ומי שהיה עולה בידו ראשון היה לשבת ראשונה שבסדר, וכן עשו חרים פשחור ואימר.

ה. ועוד התנו הנביאים, שאפילו אם יהויריב אם יהויריב שהיה במקדש הראשון ראשון למשמרת, עולה מן הגולה, לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריב, ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר, וששה משמרות של ידעיה יעשו אותן חמשה, כדי שלא להרבות במשמרות.

ו. כהנים ולויים וישראלים של אנשי מעמד, מעכבים את הקרבן, שצריך שיהא מכולם במעמד, מאחר שכולם בעלים. וכלי שיר, וי"א שאין מעכבים את הקרבן, כי עיקר שירה בפה. וי"א שמעכבים את הקרבן, שעיקר שירה בכלי.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ז. ולמה קורים מעמדות במעשה בראשית? שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר 'ויאמר ה' אלקים במה אדע כי אירשנה', אמר אברהם רבוש"ע שמא ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול ודור הפלגה, אמר לו לאו, אמר לפניו הודיעני במה אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת וגו'. אמר לפניו תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאינו קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראים בהן לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם.

ח. אנשי משמר היו מתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון, ואנשי מעמד מתכנסים לבית הכנסת, ומתענים ארבע תעניות, בשני בשבת על ירדי הים (שנאמר בו יהי רקיע בתוך המים), בשלישי על הולכי מדברות (שנאמר ותראה היבשה), ברביעי על אסכרא שלא תיפול בתינוקות (שנתלו בו מאורות), בחמישי על עוברות שלא יפילו, ומיניקות שיניקו את בניהם (שנאמר בו ישרצו המים).

ט. בערב שבת לא היו מתענים מפני כבוד השבת, קל וחומר בשבת עצמה. וכן באחד בשבת לא התענו, י"א מפני הנוצרים, שעושים אותו יום טוב. וי"א מפני שהוא שלישי ליצירה. (והאדם חלוש כמו בשלישי למילה). וי"א מפני נשמה יתירה שהיה לו בשבת, ונוטלים אותה ממנו והוא חלש. (וי"א כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו).

י. נשמה יתירה ניתנה באדם בערב שבת, שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה, ובמוצאי שבת נוטלים אותה ממנו, שנאמר 'שבת וינפש', כיון ששבת וי אבדה נפש.

יא. וזה סדר הקריאה לאנשי מעמד: ביום הראשון קורים בראשית ויהי רקיע, בשני יהי רקיע ויקוו המים, בשלישי יקוו המים ויהי מארת, ברביעי יהי מארת וישרצו המים, בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ, בששי תוצא הארץ ויכלו השמים. פרשה גדולה קורין אותה בשני בני אדם, והקטנה ביחיד.

יב. בקריאה של יום ראשון, קראו פרשת בראשית לשני בני אדם, ופרשת יהי רקיע שהיא שלשה פסוקים, לאדם אחד. ואע"פ שבראשית אינה אלא חמשה פסוקים, ואין קורין פחות משלשה פסוקים, לרב דולג, שמתחיל השני מתחילת פסוק שלישי שקרא הראשון. אבל לא יפסוק פסוק שלישי לשנים, שכל פסוק שלא פסקו משה אין אנחנו פוסקים אותו. ולשמואל פוסק פסוק שלישי, כיון

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

שלא אפשר באופן אחר. ואינו דולג, גזירה משום בני אדם הנכנסים לאחר קריאת הראשון, שסבורים שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים, וכן היוצאים לאחר שהראשון קרא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שנים, שסבורים שהשני לא יקרא אלא שנים.

יג. רבי חנינא הגדול התיר לפסוק פסוק שלא פסקו משה לתינוקות של בית רבן, הואיל ולהתלמד עשויים, שאין יכולים לקרוא את הפסוק כולו.

יד. כל פרשה בתורה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים, ושל חמשה ביחיד. ואם הראשון קורא שלשה, י"א שהשני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת, ויש אומרים שלשה, לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים. ואין אומרים שיפסוק או שידלוג, כיון שיכול לקרות שלשה פסוקים מפרשה אחרת.

דף כ"ח

א. בשחרית ובמוסף היו קורים קריאת מעמדות בספר כדרך כל השנה. ובמנחה, היו קורים אותה בעל פה כמו קריאת שמע. לת"ק היחיד קורא אותה, ולרבי יוסי אין יחיד קורא דברי תורה בעל פה בציבור, אלא כולם קורים אותה בעל פה. ובערב שבת במנחה לא היו אנשי מעמד מתכנסים לקרות בבית הכנסת, מפני כבוד השבת.

ב. כל יום שיש בו הלל, אין מעמד בשחרית. וביום שיש קרבן מוסף, במוסף אין מעמד לדברי הכל. ובשאר תפילות, לר"ע בתחילת דבריו אין מעמד בנעילה, ולבן עזאי בשם רבי יהושע ולרבי עקיבא לאחר חזרה, אין מעמד במנחה. ולשיטת רבי יוסי רק במוסף לא יהיה מעמד, שאין המוסף דוחה אלא מעמד של עצמו ולא של שאר תפילות.

ג. וביום שיש קרבן עצים, לרבי עקיבא בתחילת דבריו אין מעמד במנחה, לבן עזאי בשם רבי יהושע ולרבי עקיבא לאחר חזרה, אין מעמד בנעילה. והטעם שדוחה מעמד של נעילה ולא של מנחה, שמנחה מדברי תורה, שיצחק אבינו תיקנה, שנאמר 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב', ונעילה מדברי סופרים.

ד. בתשעה זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים, ומקריבים קרבן עצים באותו היום, ואפילו היו עצים הרבה למערכה, מתנדבים ומקריבים באלו תשעה זמנים. לפי שכשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו תשעה

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

משפחות והתנדבו משלהם, והתנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם.

ה. ואלו שהיו מתנדבים העצים: באחד בניסן בני ארח בן יהודה, בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה, בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה, בשבעה בו בני יונדב בן רכב, בעשרה בו בני סנאה בן בנימין, בחמשה עשר בו בני זתוא בן יהודה, ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו, ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות. בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה, בעשרים באלול בני עדין בן יהודה, באחד בטבת חזרו בני פרעוש להתנדב פעם שניה.

ו. תנאים נחלקו איזה משפחות (נוסף על בני פרעוש) התנדבו עצים שני פעמים: א) לרבי מאיר בני דוד בן יהודה, ש'בני פחת מואב בן יהודה' שהתנדבו בעשרים באב, הן בני דוד בן יהודה, ונקראו כן לפי שבאו מרות המואביה. ב) לרבי יהודה בני דוד בן יהודה, שהן בני עדין בן יהודה שהתנדבו בעשרים באלול, וקרויים כן על שם דוד שנקרא 'עדינו העצני'. ג) לרבי יוסי בברייתא 'בני יואב בן צרויה', שנקראו 'בני פחת מואב בן יהודה', לפי שבא מרות המואביה, וגם קרויים 'בני עדין בן יהודה', שסובר ש'עדינו העצני' זה יואב. ד) לשיטת התנא במשנתנו בדעת רבי יוסי, לא התנדבו שני פעמים אלא בני פרעוש.

ז. פעם גזרה מלכות שלא יביאו עצים למערכה וביכורים לירושלים, והושיבו שומרים על הדרכים כמו שעשה ירבעם בן נבט שלא יעלו לרגל, הביאו כשרים שבדור סלי בכורים וחיפום בקציעות ועלי על כתפיהן, ואמרו לשומרים שהולכים לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת ובעלי, כשעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים. ולפיכך היו קורים אותם 'בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות'.

ועוד היה מעשה, שגזרה מלכות שלא יביאו עצים למערכה, והושיבו שומרים, והביאו יראי חטא את גזריהם עם סולמות על כתפיהם, ואמרו שהולכים להביא גוזלות משובך, וכשעברו מהם פירקום והביאום והעלום לירושלים. והיו קורים אותם 'בני סלמאי הנתופתי'. ועליהם ועל כיוצא בהם נאמר 'זכר צדיק לברכה'. ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר 'ושם רשעים ירקב'.

ח. באחד בטבת לא היה מעמד, לפי שהיה בו הלל משום חנוכה, וקרוב מוסף וקרוב עצים. אבל באחד בניסן, אע"פ שהיה קרבן עצים ומוסף, אין בו הלל מן התורה, כי הלל של ר"ח אינה מן התורה.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ט. בשמונה עשר יום בשנה, גומרים את הלל, ואפילו היחיד גומר. ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, יום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת. ובגולה כ"א יום, ואלו הן: תשעת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, שני ימים הראשונים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת. ומנהג אבותיהם בידיהם לומר הלל בראש חודש בדילוג. והיחיד לא יתחיל, ואם התחיל גומר.

י. חמשה דברים אירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז: (א) נשתברו הלוחות, שמשה עלה בשביעי לסיון, והיה שם כ"ד ימים מחודש סיון, וט"ז של חודש תמוז, ובי"ז מלאו ארבעים יום, וירד ושבר את הלוחות. (ב) בוטל התמיד. (ג) הובקעה העיר בבית שני. (ובבית ראשון הובקעה בתשעה בתמוז). (ד) שרף אפוסטמוס את התורה. (ה) הועמד צלם בהיכל. ושני צלמים היו, אלא שנפל אחד על חבירו ושבר את ידו, ומצאו כתוב בו: 'אנת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה'. (הצלם אומר לחבירו, אתה רצית להחריב ביתו של מקום, שהטית ישראל אחרך, ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי).

דף כ"ט

א. חמשה דברים אירעו לאבותינו בתשעה באב:

(א) נגזר על דור המדבר שלא יכנסו לארץ, שביום כ"ט אייר נעלה הענן מעל המשכן, ולאחר מכן עברו ל"ט ימים עד שילוח מרגלים, חודש שאכלו בשר, ודרך שלשת ימים, ושבעת ימים לסגירת מרים, ובכ"ט סיון שלחו מרגלים לארבעים יום, ואותו תמוז חודש מלא היה, נמצאו מ' יום כלו בליל תשעה באב. ובזה הלילה נשאו כל העם את קולם בבכי, אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, אני קובע לכם בכיה לדורות.

(ב) חרב הבית בראשונה, שנאמר בשבעה לחודש ונאמר בעשור, הא כיצד? בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק כל היום כולו. וקבעו בתשעה אע"פ שרובו נשרף בעשירי, שתחילת פורענות עדיפא.

(ג) חרב הבית בשניה. שמגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. וכשחרב בראשונה, היה תשעה באב במוצאי שבת, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתה של יהויריב היתה, והלויים עמדו על דוכנם ואמרו שירה 'וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם', ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו נכרים וכבשום. וכן בשניה. (ד) נלכדה העיר ביתר. (ה) ונחרשה העיר.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ב. כשחרב הבית בראשונה, זרקו כיתות של פרחי כהונה מגג ההיכל את מפתחות ההיכל כלפי מעלה, ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם. והם קפצו ונפלו לתוך האור.

ג. כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. ולפיכך בר ישראל שיש לו דין עם הנכרי, ישתמט ממנו בחודש אב, וימציא לו את עצמו בחודש אדר.

ד. שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספר לכבס. וביום חמישי מותר, מפני כבוד השבת.

לשיטת רב נחמן לא אסרו אלא לכבס וללבוש, אבל לכבס כדי להניח לאחר תשעה באב, מותר. וביום חמישי מותר לכבס וללבוש משום כבוד שבת, אם אין לו אלא חלוק אחד. ולשיטת רב ששת אסור לכבס גם כדי להניח לאחר תשעה באב, שנראה כמסיח דעתו, שעוסק בכיבוס בגדים. וביום חמישי מותר לכבס ולהניח לשבת. ולמסקנא נדחו דברי רב נחמן.

ה. מי שאין לו אלא חלוק אחד, מותר לכבסו בחולו של מועד.

ו. גיהוץ של בני בבל, הוא ככיבוס של בני ארץ ישראל, ואסור לגהץ לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב. (וכיבוס של בני בבל מותר). וכלי פשתן אין בהם איסור גיהוץ. אבל אסור ללבושם בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה.

ז. תנאים נחלקו בזמני האיסור של תספורת וכיבוס בחודש אב: לשיטת רבי מאיר, אסור מר"ח ועד התענית. לשיטת רבי יהודה, כל החודש כולו אסור. לשיטת ר"ש בן גמליאל, אינו אסור אלא באותה שבת שחל בה תשעה באב, ואפילו לאחר התענית. וכדבריו פסק שמואל. ושלתן מקרא אחד דרשו, שנאמר והשבתי כל משושה 'חגה חדשה ושבתי', זה דורש חגה (מר"ח ואילך), וזה דורש חדשה (שכל החודש), וזה דורש שבתה (שבאותה שבת).

ח. ורבא פסק כקולת רבי מאיר שהאיסור הוא רק עד התענית, ולא לאחריו אפילו באותו שבוע. וכקולת ר"ש בן גמליאל שהאיסור מתחיל משבוע שחל בו תשעה באב ולא מראש חודש. וכן היא שיטת רב שהאיסור הוא בשבת שחל בו תשעה באב ורק לפני תשעה באב, אבל לאחריו מותר.

ט. להאומר שאין איסור אלא באותו שבת ורק לפני תשעה באב, אם חל תשעה באב באחד בשבת, מותר לכבס כל השבת כולה. חל בשני בשלישי ברביעי או

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

בחמישי, לפניו אסור ולאחריו מותר. ואם חל בערב שבת, מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת. ואם לא כיבס בחמישי, מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה. אביי וי"א רב אחא בר יעקב קילל על מי שעושה כן.

י. תשעה באב שחל בשני או בחמישי, קורין שלשה ומפטיר אחד. ואם חל בשלישי או ברביעי, לת"ק קורא אחד ומפטיר אחד, ולרבי יוסי לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד.

יא. תשעה באב שחל בשבת, וכן ערב תשעה באב שחל בשבת, אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו.

דף ל'

א. בסעודה שאדם אוכל ערב תשעה באב ממש שעות ולמעלה, והוא מפסיק בה, שלא יאכל עוד סעודה עד התענית, לא יאכל שני תבשילין, ולא יאכל בשר, ולא ישתה יין. אבל אם אוכל קודם שש שעות, או אפילו לאחר שש שעות והיא סעודה שאינו מפסיק בה, שעתיד לאכול סעודה אחרת, מותר. ולשיטת רשב"ג ישנה מהרגילו, שאם היה רגיל לאכול שני תבשילין יאכל מין אחד, ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה, ואם היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה. ולשיטת חכמים בברייתא בשני תבשילין ישנה מהרגילו, ובבשר ויין ימעט, שאם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא, ואם היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג, ואם אינו רגיל כל עיקר אסור.

ב. לרשב"ג אם היה רגיל לאכול אחר סעודתו צנון, או דג או בשר מליח (ששהה במלח שלשה ימים, ראה בסמוך), אוכל.

ג. בסעודת ערב תשעה באב שהוא מפסיק בה, אסור לרחוץ.

ד. בסעודת ערב תשעה באב שאינו מפסיק בה, או בסעודה שמפסיק בה קודם תענית ציבור, מותר לאכול בשר ולשתות יין. לת"ק אסור לרחוץ, ולרבי ישמעאל ברבי יוסי משום אביו מותר לרחוץ.

ה. כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב, אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות, אבל מותר לקרות בקינות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה. ותינוקות של בית רבן בטלין בו, שנאמר 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'.

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנורא בתלמוד בבלי

ו. לת"ק מותר לקרות במקום שאינו רגיל לקרות, ולשנות במקום שאינו רגיל לשנות. ולרבי יהודה אסור.

ז. בשר מליח, אם שהה במלחו שלשה ימים, מותר, שאין בו טעם כל כך ולא נקרא בשר. ואם לא שהה במלחו אלא שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמים, עדיין נקרא בשר ואסור. וכן מותר לשנות יין מגיתו, כל זמן שהוא תוסס.

ח. יין תוסס אין בו משום גילוי, שאין נחש שותהו. וכמה תסיסתו? שלשה ימים.

ט. כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב, מביאין לו פת חריבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים, ואוכל ושותה עליה קיתון של מים, דומה כמי שמתו מוטל לפניו.

י. מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב, עושים. מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושים. ותלמידי חכמים בטלים בכל מקום. לרשב"ג יכול כל אדם לעשות עצמו תלמיד חכם. (וכן יכול לעשות עצמו תלמיד חכם בזמן שתלמידי חכמים מתענים).

יא. האוכל ושותה בתשעה באב, כאילו אוכל ושותה ביום הכיפורים. העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה לעולם. העושה מלאכה בתשעה באב ואינו מתאבל על ירושלים, אינו רואה בשמחתה, שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל אינו רואה בשמחתה. וכל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב, עליו הכתוב אומר 'ותהי עונותם על עצמתם'.

יב. לרבי יהודה חייב אדם בכפיית המטה בתשעה באב, ודווקא מי שיכול, אבל מי שאינו יכול, כגון עוברות ומניקות, פטורות. לשיטת חכמים במשנה, אין חיוב כפיית המטה אפילו למי שיכול. ולשיטת חכמים בברייתא, מי שיכול חייב בכפיית המטה, אבל רק מטה שלו צריך לכפות, ולא שאר מטות שבבית שאינו שוכב עליהם, ולרבי יהודה צריך לכפות את כל המטות שבבית. והלכה כשיטת חכמים במשנה שאין חיוב כפיית המטה כלל.

דף ל"א

א. לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים, שכולן שואלות זו מזו אפילו עשירות, בת

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, ובת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלים זה מזה כדי שלא לבייש את מי שאין לו.

ב. וכל הבגדים טעונים טבילה קודם שילבשום, שאין כל אחת בקיאה בחברתה, שמא נדה היתה. ואפילו אם היו מקופלים ומונחים בקופסא, צריכים טבילה, שלא לבייש את זו שצריכה טבילה.

ג. ובנות ירושלים יוצאות וחולות (במחלות) בכרמים, ומי שאין לו אשה נפנה לשם. יפיפיות שבהן היו אומרות תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. ומכוערות שבהם היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים, ובלבד שתעטרונו בזהובים.

ד. ומיוחסות שבהן היו אומרות: בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שאין האשה אלא לבנים. שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל, ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה (מלך שהשלום שלו), בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו, זה מתן תורה, כלומר יום הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

ה. והטעם שלא היו ימים טובים כיום הכיפורים, משום שיש בו סליחה ומחילה, והוא יום שניתנו בו לוחות אחרונות.

ו. ונחלקו חכמים מה הטעם שלא היו ימים טובים כחמשה עשר באב:

א) י"א משום שביום זה הותרו שבטים לבוא זה בזה, שדרשו ממה שאמרה בתורה בדין שהנשים ינשאו למשפחת בית אביהם 'זה הדבר', שדבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה.

ב) י"א משום שהותר בו שבת בנימין לבוא בקהל, שנשבעו 'איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה', ודרשו 'ממנו' ולא מִבְּנֵינו.

ג) י"א משום שכלו בו מתי מדבר. שכל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד חופר לו קבר, וישן בו, ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים עומד ויוצא. ובשנת ארבעים עמדו כולן חיים, ותמהו שמא טעו בחשבון החודש, חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכשראו שנתמלאה

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגנרא בתלמוד בבלי

הלבנה ולא מת אחד מהם, ידעו שחשבון החודש מכוון, וארבעים שנה של גזרה נשלמו, וקבעו אותו הדור ליום זה יום טוב. (ומיום זה חזר הדיבור עם משה).
ד) י"א משום שביטל בו הושע בן אלה שומרים שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. ואמר לאיזה שירצו יעלו.
ה) י"א משום שניתנו בו הרוגי ביתר לקבורה. ואז תיקנו ביבנה ברכת הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה.
ו) י"א משום שפסקו מלכרות עצים למערכה. שמיום זה תשש כוחה של חמה, ולא כרתו עצים לפי שאינם יבשים. וקרו לו 'יום תבר מגל' (שבירת הגרזן).
ז. ומחמשה עשר באב ואילך, מי שמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו. ומי שלא יוסיף, תקברנו אמו, שימות בלא עתו ח"ו.
ח. עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד מראה באצבעו, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה, קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

הדרן עלך בשלשה פרקים

וסליקא לה מסכת תענית למסקנא